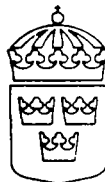

Riksdagens protokoll

1989/90:49

Torsdagen den 11 januari

Protokoll
1989/90:49

Kl. 12.00–15.35

Förhandlingarna leddes till en början av förste vice talmannen.

Svar på interpellationer och fråga

1 § Anmälan om kompletteringsval till fullmäktige i riksbanken och till styrelsen för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond

Förste vice talmannen meddelade att socialdemokratiska riksdagsgruppen på grund av uppkomna vakanser hos fullmäktige i riksbanken och i styrelsen för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond anmält Aina Westin till ny fullmäktig i riksbanken, Nils-Olof Gustafsson till ny suppleant för fullmäktige i riksbanken, Arne Kjörnsberg till ny ledamot i styrelsen för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond och Viola Furubjelke till ny personlig suppleant för Arne Kjörnsberg i styrelsen för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond.

Förste vice talmannen förklarade utsedda till

fullmäktig i riksbanken

Aina Westin (s)

suppleant för fullmäktige i riksbanken

Nils-Olof Gustafsson (s)

ledamot i styrelsen för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond

Arne Kjörnsberg (s)

personlig suppleant för Arne Kjörnsberg i styrelsen för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond

Viola Furubjelke (s)

2 § Svar på interpellation 1989/90:81 om åtgärder mot missbruk av offentliga uppgifter

Anf. 1 Justitieminister LAILA FREIVALDS:

Fru talman! Anders Svärd har mot bakgrund av några uppmärksammade fall där intagna har begärt att få ut uppgifter om de domare som har dömt

dem frågat mig vilka åtgärder regeringen ämnar vidta för att komma till rätta med missbruket av offentlighetsprincipen i dessa sammanhang.

Offentlighetsprincipen innebär ju bl.a. att den som begär det har rätt att ta del av allmänna handlingar hos statliga och kommunala myndigheter. När man diskuterar offentlighetsprincipen är det viktigt att hålla i minnet värdet av denna princip för den samhälleliga verksamheten.

Allmänhetens rätt till insyn i myndigheternas verksamhet utgör en av förutsättningarna för en väl fungerande demokrati och för enskilda människors rättssäkerhet. Insynen i myndigheternas verksamhet är vidare nödvändig för att massmedierna skall kunna ge allmänheten allsidig och korrekt information. Detta i sin tur är en förutsättning för att samhällets problem skall kunna diskuteras på ett bra sätt.

Principen att myndigheternas handlingar och beslut skall vara tillgängliga för envar har i vårt land ansetts så viktig att den sedan länge är grundlagsfäst.

Rätten att ta del av allmänna handlingar får enligt tryckfrihetsförordningen begränsas endast om det är påkallat av hänsyn till vissa angivna intressen, bl.a. intresset att förebygga och beivra brott samt intresset att skydda enskildas personliga förhållanden.

Enligt tryckfrihetsförordningen får vidare en myndighet inte på grund av att någon begär att få ta del av en allmän handling efterforska vem han är eller vilket syfte han har med sin begäran i större utsträckning än som behövs för att myndigheten skall kunna pröva om hinder föreligger mot att handlingen lämnas ut. Myndigheterna får alltså i normalfallet inte kräva att få veta syftet med en begäran att få se en allmän handling eller kräva t.ex. att den som begär att få se handlingen legitimerar sig eller ens talar om vem han eller hon är.

Sekretesslagen (1980:100, omtryckt 1989:713) är resultatet av den avvägning som har gjorts mellan intresset av offentlighet och de i tryckfrihetsförordningen angivna skyddsintressena.

Interpellationen berör två områden för sekretess: dels polisens brottsbekämpande verksamhet, dels myndigheternas personaladministrativa verksamhet.

I 5 kap. 1 § sekretesslagen finns bestämmelser om den s.k. förundersökningssekretessen. Sekretess gäller bl.a. för uppgifter som hänför sig till polismyndigheternas verksamhet för att förebygga, uppdaga, utreda eller beivra brott, om det kan antas att syftet med beslutade eller förutsedda åtgärder motverkas eller den framtida verksamheten skadas om uppgiften röjs. Denna bestämmelse kan komma till användning när misstanke finns om att uppgifter om polisen kan användas i brottslig verksamhet.

Bestämmelser om sekretess i myndigheternas personalsociala och personaladministrativa verksamhet finns i 7 kap. 11 § sekretesslagen. I syfte att ge de offentliga funktionärerna ett bättre skydd mot våld, hot och andra trakasserier kompletterades för ett par år sedan de bestämmelserna. Sekretess gäller i myndigheternas personaladministrativa verksamhet för uppgifter om bl.a. enskildas personliga förhållanden, t.ex. telefonnummer och hemadress, om det kan antas att den anställde eller någon familjemedlem riskerar att utsättas för våld eller något annat allvarligt men om sådana uppgifter röjs.

Frågan om ett ökat sekretesskydd behövs för uppgifter om offentliga funk-

tionärers personliga förhållanden i sådana fall då den anställde riskerar att utsättas för våld och trakasserier av olika slag har alltså relativt nyligen varit föremål för ställningstagande i riksdagen (prop. 1986/87:3, KU9, rskr. 38).

Det är självfallet mycket viktigt att offentligt anställda kan känna trygghet vid utförandet av sitt arbete och att den personliga integriteten skyddas. Jag har därför stor förståelse för de önskemål om ökad sekretess som vissa offentligt anställda kan ha. Det är också viktigt att polisens brottsbekämpande verksamhet är skyddad mot sådan insyn som kan hindra eller försvåra den.

Jag vill dock framhålla att det samtidigt är viktigt att undantag från offentlighetsprincipen förekommer i så begränsad utsträckning som möjligt. Den nuvarande lagstiftningen, som innebär att uppgifter om anställdas personliga förhållanden i vissa fall kan hemlighållas, ansågs när den infördes vara en lämplig avvägning mellan de motstående intressen som finns mellan offentlighet och sekretess. Detsamma ansågs gälla sekretessen till skydd för polisens verksamhet. En grundtanke bakom offentlighets- och sekretessreglerna är ju att sekretess skall gälla enbart för sådana uppgifter där det verkligen behövs.

Jag förstår inte heller helt vad det är för åtgärder som Anders Svärd är ute efter. Som han själv påpekar i sin interpellation har ju domstolarna med åberopande av den bestämmelse jag just redogjort för avslagit framställningar om att få ut uppgifter om domares adress och telefonnummer till bostaden. Jag kan upplysa att regeringsrätten har fastställt kammarrätternas domar. Detta visar enligt min mening att gällande lagstiftning fungerar. För Anders Svärd kan väl inte mena att intagna på anstalter rent generellt skulle förvägras rätt att ta del av allmänna handlingar? De kan ju ha lika goda skäl som varje annan medborgare till insyn i myndigheternas agerande. En sådan lösning skulle också var omöjlig med hänsyn till det anonymitetsskydd som råder och som jag har redogjort för. En reglering av detta slag skulle också lätt kunna kringgås genom att den intagne bad någon annan göra en framställning om att få uppgifterna utlämnade.

Jag är dock medveten om att många offentligt anställda känner ett starkt obehag när deras privatliv kartläggs av personer vilkas ärenden de har handlagt i sitt arbete. Jag ser därför med stort allvar på frågan. Det är inte acceptabelt att människor som utför nödvändiga och betydelsefulla insatser för samhället skall känna obehag och rädsla på grund av de uppdrag de fullgör. Det är dock svårt att finna en enkel lösning på detta problem utan att man inkräktar på grundläggande fri- och rättigheter för alla medborgare i samhället.

I regeringskansliet bereds för närvarande en framställning från domstolsverket om strängare sekretess för uppgifter av den typ vi nu diskuterar. Det finns därför anledning att återkomma till frågan.

Anf. 2 ANDERS SVÄRD (c):

Fru talman! Först vill jag rikta ett tack till justitieministern för ett utförligt svar. På s. 3 i svaret ställer justitieministern ett par frågor till mig. Den normala ordningen är ju annars att det är vi ledamöter som ställer frågor och statsråden som svarar. Men jag tillstår gärna att det förefaller mig som att vi är överens om att det spörsmål som jag har tagit upp varken kan eller bör

viftas bort. Offentlighetsprincipen är viktig. Sekretessbeläggning av uppgifter som har allmänt intresse kan bara tolereras i undantagsfall. Om detta är vi alltså överens.

Justitieministern säger sig dock vara medveten om att många offentligt anställda känner ett starkt obehag när deras privatliv kartläggs av personer vilkas ärenden de har handlagt i sitt arbete. Det är givetvis allvarligt och oacceptabelt. Vi är således överens även om detta.

Jag hälsar med tillfredsställelse att det nu i regeringskansliet arbetas med frågan om en eventuell strängare sekretess för uppgifter av den typ vi nu diskuterar. Då var det ju i varje fall inte utan mening att ta upp frågan till diskussion.

Jag kan också inse att det kan vara svårt att finna en enkel lösning på problemet utan att inkräkta på grundläggande fri- och rättigheter för alla medborgare i samhället. Justitieministern kanske ändå skulle kunna säga något om vad man hittills kommit fram till och kanske också något om det resultat som kan förväntas av det pågående beredningsarbetet. Jag tror att de som faktiskt känner sig hotade i dag skulle uppskatta om det lättades något på förlåten.

Anf. 3 Justitieminister LAILA FREIVALDS:

Fru talman! Inom ramen för det ärende vi behandlar när det gäller framställning till domstolsverket skall vi överväga vilka ytterligare åtgärder som kan vidtas för att ge ett skydd till personer som känner sig utsatta eller hotade ifrån t.ex. intagna på fängvårdsanstalter. Det är mycket allvarligt, vill jag understryka, när det förekommer inslag av hot om våld mot offentliga tjänstemän. Det är viktigt att vi får en bra bild av i vilken omfattning och i vilka sammanhang sådant förekommer.

Jag är dock tveksam till om ändringar i sekretesslagstiftningen kommer att vara den väg som vi i så fall måste gå för att ytterligare förbättra skyddet. Jag vill i stället peka på att det i det uppdrag som den nyligen tillsatta kommissionen mot våld och för brottsoffer har fått, har formulerats att ett av uppdragen är att undersöka möjligheten att öka skyddet för grupper som löper särskild risk att utsättas för våld, t.ex. personal inom rättsväsendet.

Anf. 4 ANDERS SVÄRD (c):

Fru talman! Än en gång noterar jag att jag får nöja mig med att justitieministern ser allvarligt på problemet. Jag ser med spänning fram emot ett besked, och jag tror att de som känner sig hotade också väntar på ett sådant. Jag hoppas att det skall gå att komma till ett resultat som är tillfredsställande för alla parter.

Överläggningen var härmed avslutad.

Anf. 5 Justitieminister LAILA FREIVALDS:

Fru talman! Ulla Orring har frågat mig dels vilka generella åtgärder jag avser att vidta för att stärka rekryteringen till domarbanan, dels vilka särskilda åtgärder jag ämnar vidta för att öka attraktionskraften hos domartjänsterna i hovrätten för Övre Norrland och dess tingsrätter, dels om jag avser att föreslå en fullständig juridisk utbildning vid universitetet i Umeå.

Jag vill börja med att säga att jag helt kan instämma i Ulla Orrings uttalande om vikten av att vi har domare som uppfyller högt ställda krav på kvalitet och integritet. Däremot delar jag inte Ulla Orrings uppfattning att standarden i den dömande verksamheten har börjat sjunka. Tvärtom vill jag påstå att våra domstolar – trots rekryteringssvårigheter och ett ansträngt arbetsläge – bibehåller en hög standard.

Det jag nu har sagt innebär inte att vi kan slå oss till ro med att konstatera att allt är bra som det är. För att vi skall kunna behålla ett starkt domstolsväsende måste vi se till att vi kan fortsätta att rekrytera duktiga jurister till domarbanan och att vi får behålla dem. Det är en hård konkurrens om dagens nyutexaminerade jurister, och de är tyvärr inte heller så många som skulle vara önskvärdt. Garantier måste därför finnas för att domarutbildningen och domaryrket framstår som attraktiva i jämförelse med andra utbildningar och yrken. Som statsministern uttalade i regeringsförklaringen såväl i höstas som förra hösten är rättsväsendet ett område som skall ägnas särskild uppmärksamhet, och satsningarna på rättsväsendet fortsätter.

Regeringen har strax före jul på min föredragning beslutat om en proposition som tar sikte på olika domarfrågor. Propositionen har ännu inte lämnats till riksdagen. Jag skall därför inskränka mig till att nämna att propositionen bygger på förslag av 1987 års domarutredning och innehåller två huvudområden: dels skall vid all tillsättning av ordinarie domartjänster skickligheten sättas främst bland de sakliga grunder som skall beaktas, dels skall domarutbildningen förkortas och fullgöras i ett sammanhang. Dessa båda förslag bör stärka domaryrkets attraktionskraft. För de unga juristerna i domarkarriären kommer den egna personliga planeringen att underlättas, om de obligatoriska inslagen i domarutbildningen kan fullgöras direkt efter varandra och i snabbare takt. Detta torde vara en fördel inte minst för Norrland där det är långt mellan domstolarna och där de olika tjänstgöringsmomenten ofta måste fullgöras på orter som ligger långt från varandra.

Det pågår också fortlöpande ansträngningar för att renodla domarrollen och inrikta domarnas arbetsuppgifter på den rent dömande verksamheten, ansträngningar som i ett brett perspektiv också är ägnade att stärka domaryrkets attraktionskraft. Som exempel kan nämnas den delegering av arbetsuppgifter som under det gångna årtiondet har skett till biträdespersonal. Vi strävar också efter att renodla själva domstolsverksamheten genom att på sikt flytta över uppgifter som inte kräver domstolsprövning från domstolarna till andra myndigheter. Att undersöka hur en sådan överflyttning skall gå till är en viktig uppgift för den kommitté med parlamentarisk sammansättning som jag nyligen fått regeringens bemyndigande att tillkalla.

Svar på interpellationer och frågor

På domstolarna pågår olika projekt för att se över arbetsrutiner och arbetsorganisation som på sikt bör verka i den riktning jag nyss nämnde. Särskilt viktiga är de stora satsningar som görs på ADB-utbyggnad och personalutbildning i domstolarna. Det är viktigt att domstolarna blir moderna arbetsplatser, dit kvalificerad personal vill söka sig.

Fram till helt nyligen har det i flera år varit svårt att rekrytera duktiga jurister till domarbanan. Det finns dock tecken som tyder på att utvecklingen nu vänder. Våra hovrätter och kammarrätter har fler aspirantansökningar än på mycket länge, och de sökande är i allmänhet väl kvalificerade. Tjänstlediga fiskaler och assessorer har sökt sig tillbaka till domarbanan sedan de prövat bl.a. advokat- och bankarbete. Det är mycket glädjande att vi nu med gemensamma krafter kunnat bryta den tidigare negativa trenden.

Den optimistiska bild jag nu målat upp gäller dock inte hela landet och inte heller alla domstolstyper. Det är bekymmersamt med rekryteringen i Norrland. Det gäller inte bara på rättsväsendets område, som bekant, och det är inte heller första gången vi har sådana bekymmer. Vi är väl medvetna om detta både i justitiedepartementet och i domstolsverket och arbetar för att finna lösningar. Ett annat område där vi har bekymmer är försäkringsdomstolarna. Jag har i min anmälan till budgetpropositionen redogjort för hur läget i den delen bör förbättras.

Det jag nu har sagt leder osökt in på Ulla Orrings sista delfråga, den om juristutbildningen i Umeå. I den delen är det egentligen utbildningsministern som skall svara. Men eftersom saken ligger mig så varmt om hjärtat är jag glad att kunna tala om att utbildningsministern i sin anmälan till årets budgetproposition föreslagit att det vid universitetet i Umeå fr.o.m. nästa budgetår skall öppnas möjlighet att anordna kompletterande utbildning till jur. kand.-examen. Ett viktigt skäl för detta är naturligtvis att juristutbildning i Norrland förbättrar möjligheterna att rekrytera jurister till Norrland. Justitiedepartementet och våra närmast berörda myndigheter – domstolsverket och riksåklagaren – har varit engagerade i den här frågan och vi gläder oss åt att detta nu kan genomföras.

Anf. 6 ULLA ORRING (fp):

Fru talman! Jag ber att få tacka för svaret som gavs, som hade flera positiva förtecken.

Jag måste dock beklaga att inte de åtgärder som justitieministern här redovisar kommit till stånd tidigare. Många förlorade år har runnit i väg till förfång för rättsväsendet. Problemet har varit känt under hela 1980-talet. Dagens situation skulle ha varit avsevärt gynnsammare om dessa åtgärder vidtagits redan när de första nödroppen kom.

Bakgrunden till min interpellation är nödroppen och den erfarenhet jag fått från landet som helhet, men mest från de nordligaste länen där jag har min hemvist. Vi har också inom folkpartiet en särskild rättsgrupp, där vi särskilt penetrerat frågan om rekryteringen till domarbanan.

Folkpartiets inställning är att en av de viktigaste grundprinciperna för ett gott samhälle är att stärka rättssäkerheten. I rättssäkerhetens idé ligger i boten att reglerna skall ha en sådan fasthet och klarhet så att vi som enskilda

individer klart kan förutse konsekvenserna av våra handlingar och gärningar.

Men i en rättsstat krävs inte enbart lagregler, utan det krävs också domstolar och förvaltningsmyndigheter som skall tillämpa lagen. Myndigheterna måste enligt vår uppfattning aktivt medverka till att enskilda människor kan bevaka och skydda sina intressen. Det behövs dels en effektiv domstolsorganisation, dels en effektiv poliskår. Men det som jag vill uppmärksamma med min interpellation är domstolsväsendet.

Fungerar domstolsväsendet på bästa sätt? Så uppfattas inte situationen i dag. Många människor som är involverade i rättsprocesser får finna sig i att vänta innan en dom, som på många sätt kan bli livsavgörande, kommer. Det är inte svårt att inse hur problemfylld den väntetiden kan gestalta sig.

Ärendebalanserna inom domstolsväsendet har ökat. Omloppstiderna, dvs. den tid det tar från det att ett mål kommer in till domstolen till dess ett avgörande har skett, blir allt längre. Ett skattemål tar nu i genomsnitt 21 månader. Om rättssäkerheten skall upprätthållas måste enligt vår bedömning målen också avgöras inom rimlig tid. Ett brott skall snabbt följas av ett straff, och parterna i ett tvistemål skall inte behöva vänta flera år för att få sin sak avgjord. Faktum är att det kan ta 3-4 år innan ett avgörande kommer till stånd i ett tvistemål.

Fru talman! Det finns enligt folkpartiets uppfattning stora brister inom domstolsväsendet. Jag konstaterar att rättsväsendets kris är ännu ett exempel på att den socialdemokratiska regeringen har misslyckats inom ytterligare ett område inom den offentliga sektorn. Men jag kan samtidigt konstatera att det nu pågår förbättringar inom detta område.

Förklaringen till krisen inom domstolsväsendet kan sägas vara en kombination av för hög arbetsbelastning, eftersatt teknik, dålig arbetsmiljö och föråldrade arbetsförhållanden. Därtill kommer även löneläget. Lönerna ligger under vad andra långtidsutbildade offentligt anställda uppnår, och de ligger väsentligt under de privatanställdas. En rekrytering till domarbanan av unga jurister är själva nyckeln för att komma till rätta med nuvarande förhållanden och skapa förbättrade förhållanden.

Jag vill först ta upp det positiva i justitieministerns svar, nämligen att läget i Norrlandslänet kommer att förbättras fr.o.m. nästa år genom att den juristutbildning som bedrivs i Norrland nu förstärks med en kompletterande undervisning som leder till en jur. kand.-examen. Det är ställt utom allt tvivel att rekryteringen till domarbanan kommer att förbättras tack vare denna förstärkta utbildning. På sikt kommer detta att leda till att norrlänningar i högre grad än vad som nu är fallet söker sig till juristutbildningen.

Erfarenheterna från läkarutbildningen i Umeå visar att 50 % av de utbildade stannade kvar i Norrlandslänet. Erfarenheterna från Rovaniemi i Finland, som redan år 1979 fick en juridisk institution, visar också att många av studenterna som kommer söderifrån stannar kvar i norr. Men varför har det dröjt så länge innan regeringen vidtagit åtgärder? Situationen har ju varit känd så länge.

Jag kan inte avstå från att kommentera statsrådets svar angående rekryteringen till hovrätterna och kammarrätterna. Statsrådet säger att det föreligger fler aspirantansökningar än på mycket länge! ett förhållande som dock

Prot. 1989/90:49
11 januari 1990

Svar på interpellationer och frågor

inte gäller Norrland, vilket statsrådet också klart medger. Situationen i Norrland är närmast katastrofal.

Vid samtal med hovrätten för Övre Norrland i går visade det sig att det fanns en sökande som aspirant för år 1990. År 1982 fanns det 63 sökande. Det minskade sedan till 39 sökande år 1985, och det fanns 13 sökande till aspiranttjänst år 1989. Sanningen är den att antalet sökande till aspiranttjänster vid de tre överrätterna i Norrland har sjunkit från 175 år 1984 till 70 år 1988. Min fråga är följande: Hur ser statsrådet på framtiden?

Anf. 7 Justitieminister LAILA FREIVALDS:

Fru talman! Om jag har uppfattat Ulla Orring rätt beskyller hon mig och regeringen för senfärdighet när det gäller problemen med rekrytering och ärendebalanser vid våra domstolar. Låt mig erinra om att när problemen blev aktuella någon gång i mitten av 80-talet, 1985–1986, vidtogs åtgärder omedelbart.

Domstolsverket tillsatte en utredning redan år 1986, och domarutredningen tillsattes år 1987. Inga besparingar inom rättsväsendet genomfördes efter detta. Allt detta gjordes i syfte att omedelbart möta utvecklingen.

Det är samma förhållande när det gäller ärendebalanserna. De sjunker på grund av de åtgärder som har vidtagits under en rad år. Väntetiderna har förkortats inom flera olika områden. Det finns fortfarande problem när det gäller vissa ärendetyper, men ett aktivt arbete pågår för att undanröja dessa.

När det gäller Norrland är läget bekymmersamt. Man har i Norrland svårt att rekrytera arbetskraft inom alla områden. Det gäller inte enbart jurister och absolut inte enbart rättsväsendet. Jag ser positivt på utvecklingen. Genom de åtgärder av generellt slag som regeringen har vidtagit för hela landet, men också genom de åtgärder som speciellt riktats mot Norrland för att lösa de problem som finns där, kommer vi att kunna förändra utvecklingen så att en god standard inom rättsväsendet kan upprätthållas även i Norrland.

Anf. 8 ULLA ORRING (fp):

Fru talman! Jag kan konstatera att statsrådet och jag har samma uppfattning, nämligen att vi måste återställa förtroendet för domstolsväsendet. Vi har däremot inte samma uppfattning när det gäller de åtgärder som har vidtagits. Det återstår väldigt mycket att göra när det gäller de tekniska hjälpmedlen. När det gäller dessa har man så att säga börjat andra vägen, dvs. man har börjat söderöver och sedan kommit till Mellansverige. Det saknas t.ex. fortfarande datorutrustning som hjälpmedel för hovrätten i Övre Norrland.

När unga människor som är vana vid att arbeta med datorer kommer till domstolarna blir de helt ställda. Arbetsredskapet är rena stenåldern. Det är ett måste att arbetsmiljön och arbetssituationen förbättras om vi skall kunna rekrytera unga studerande till juristbanan.

När det gäller frågan om ärendebalanserna visar en statistik från kammarrätten i Jönköping att situationen har försämrats från år 1975 då balansen var 73 mål till år 1989 då antalet oavgjorda mål var 1 300. Inte heller detta kan gagna rättssäkerheten.

Jag är fortfarande bekymrad. Naturligtvis behövs både utredningar och de

åtgärder som justitieministern här har nämnt, men det behövs också pengar. Min fråga är: Får justitieministern med finansén på att satsa mer pengar på domstolsväsendet?

Prot. 1989/90:49
11 januari 1990

Svar på interpellationer och frågor

Anf. 9 Justitieminister LAILA FREIVALDS:

Fru talman! Jag vill lämna en sakuppgift till Ulla Orring. Det gäller ärendebalanserna vid kammarrätten i Jönköping. På grund av den arbetssituation som där råder har regeringen beslutat att inrätta en extra avdelning inom kammarrätten för att komma till rätta med ärendebalanserna.

Överläggningen var härmed avslutad.

4 § Meddelande om svar på interpellationerna 1989/90:75, 77 och 98

Anf. 10 Justitieminister LAILA FREIVALDS:

Fru talman! På grund av regeringsombildningen kommer interpellation 1989/90:75 av Elver Jonsson om alkoholpolitiken, 1989/90:77 av Karin Israelsson om doping samt 1989/90:98 av Kent Carlsson om Apoteksbolaget och läkemedelskostnaderna inte att bli besvarade inom föreskriven tid. Tidpunkt för besvarande av interpellationerna meddelas senare.

5 § Svar på interpellation 1989/90:94 om skolans syn på samlevnadsfrågor

Anf. 11 Statsrådet GÖRAN PERSSON:

Fru talman! Viola Claesson har i en interpellation frågat utbildningsministern vad han tänker göra för att förhindra att föreläsare i skolorna beskriver homosexualitet på ett sätt som strider mot läroplanen. Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall svara på interpellationen.

Viola Claesson säger i sin interpellation att en föreläsare med gymnaster som åhörare beskrivit homosexualitet som en sjukdom, framkallad av obalans i nervsystemet. Hon vill att sådana föreläsare skall bojkottas.

Med läroplanens krav på objektiviteten i centrum skall skolan hjälpa eleverna till en undersökande och kritisk inställning. Med en sådan skall de självständigt kunna pröva och acceptera eller förkasta idéer och tankar. Ett självklart medel är då en allsidig presentation av frågan. I en sådan presentation skall ett påstående att homosexualitet är en sjukdom – om det nu har fällt, vilket jag kan återkomma till – bemötas med ett klarläggande av vilka skäl som man på medicinskt håll numera hävdar mot en sådan uppfattning.

I motsats till Viola Claesson vill jag således i stället för bojkott sätta tilltro till läroplanen och till de skolledningar och lärare som svarar för program på bl.a. temat sex och samlevnad. Några ytterligare åtgärder skall inte behövas.

Förste vice talmannen konstaterade att interpellanten inte var närvarande i kammaren och förklarade överläggningen avslutad.

Svar på interpellationer och frågor

Anf. 12 Jordbruksminister MATS HELLSTRÖM:

Fru talman! Pär Granstedt har frågat miljö- och energiministern om hon är beredd att ta initiativ för att i synnerhet i storstadsområdena öka kommunernas inflytande i samband med planerade skogsavverkningar och om hon är beredd att medverka till att statliga skogsägare får instruktion att i högre grad samarbeta med kommunerna i frågor av betydelse för miljön.

Interpellationen har överlämnats till mig.

För skogsbruket på all skogsmark gäller i första hand skogsvårdslagen. Enligt lagen skall hänsyn tas till naturvårdens intressen vid skötseln av skog och skogsmark. De krav på hänsynstagande som kan ställas med stöd av skogsvårdslagen får emellertid inte vara så ingripande att de leder till att pågående markanvändning avsevärt försvåras. Om naturvårdens intresset är så starkt att man anser sig behöva ställa krav som går utöver denna nivå skall naturvårdslagen tillämpas. Då kan också enligt de grundläggande principer som är fastlagda frågan om ekonomisk ersättning till markägaren aktualiseras. Länsstyrelsen kan numera med stöd av naturvårdslagen delegera beslutanderätten i fråga om inrättande av naturreservat och naturvårdsområde till en kommun. Det kan t.ex. gälla värdefulla rekreations- eller friluftsområden. Om en kommun utnyttjar denna möjlighet tar man också över det ekonomiska ansvaret.

Enligt plan- och bygglagen kan kommunerna genom bl.a. områdesbestämmelser begränsa möjligheten att vidta vissa skogsbruksåtgärder i områden där t.ex. bebyggelse planeras. Vidare är det kommunerna som bestämmer om och hur kemisk bekämpning av lövsly skall få ske i skogsmarkerna.

I normalfallet är ett aktivt skogsbruk förenligt med andra intressen såsom naturvårdens och friluftslivets. Någon annan lagstiftning än skogsvårdslagen behöver då inte tillämpas. Skogsägaren skall leva upp till lagens krav utan att myndigheten skall behöva ingripa. Om det anses nödvändigt i det enskilda fallet, kan emellertid skogsvårdsmyndigheten i ett föreläggande ange vilka naturvårdshänsyn som skall tas. Den som inte följer ett sådant föreläggande kan komma att straffas eller få betala vite.

För att en kommuns särskilda intressen skall kunna uttryckas i tid finns det särskilda bestämmelser i skogsvårdsförordningen. Skogsvårdsstyrelsen skall samråda med kommunen i frågor som är av särskild vikt med hänsyn till de lokala förhållandena. Som underlag använder skogsvårdsstyrelsen bl.a. markägarens avverkningsanmälan. Men det är också viktigt att kommunen på något vis har redovisat sina intressen. Detta kan t.ex. ske i de kommunala översiktsplanerna.

Pär Granstedt hänvisar i sin interpellation till ett särskilt avverkningsprojekt i Botkyrka kommun och hävdar att kommunen inte fått reell möjlighet att pröva områdets skyddsvärde eller vidta åtgärder för att bevara det. Detta överensstämmer inte med den information som jag har fått.

Enligt min information har det varit flera kontakter mellan lantbruksuniversitetet som markförvaltare och företrädare för kommunen. Kommunen har dessutom inbjudits till ett par överläggningar. Lantbruksuniversitetet har

sedan arbetat om sina avverkningsplaner och bl.a. avstått från att avverka en stor del av det först aktualiserade området. Hela handläggningstiden från den första kontakten med kommunen tills frågan var avgjord för lantbruksuniversitetets del uppgick till nästan ett år. I början av december förra året uttryckte kommunen i ett särskilt brev en önskan om samarbete med lantbruksuniversitetet i denna typ av frågor.

Samarbetet mellan skogsvårdsstyrelserna och kommunerna när det gäller skogsbruket har ökat kraftigt de senaste åren. Detta är en naturlig följd av den nya planlagstiftningen och av det krav på hänsynstagande som numera föreskrivs i skogsvårdslagstiftningen. De bestämmelser vi har på detta område ger alltså kommunerna stora möjligheter att påverka planeringen av skogsavverkningar. Jag anser vidare att kraven på hänsynstagande bör ställas lika på alla ägargrupper. Men det räcker inte med enbart lagregler. En förutsättning för ett gott resultat är att alla ägerande har goda kunskaper och att det överallt utvecklas ett förtroendefullt samarbete mellan skogsvårdsmyndigheten och kommunen. Skogsvårdsorganisationen verkar aktivt i dessa frågor.

Anf. 13 PÄR GRANSTEDT (c):

Fru talman! Jag ber att få tacka jordbruksministern för svaret på min interpellation. Jordbruksministern lämnar i svaret en utförlig och bra redogörelse för det regelverk som gäller på det här området, och jag sätter värde på den utförligheten.

Det som föranledde min interpellation var, som framgår av svaret, ett konkret ärende i Botkyrka kommun i Stockholms län. Jag tror att vi är ense om att Stockholms län är en region där intressekonflikterna när det gäller markanvändningen är särskilt starka. Förutom det normala och legitima intresset för en skogsägare att kunna bedriva ett rationellt jordbruk har man här i alldeles särskilt hög grad också att ta hänsyn till naturvårdsintressen, miljöintressen och friluftslivets intressen.

Botkyrka ligger mitt inne i ett storstadsområde, och man kan nog hävda att alla skogsområden i den här kommunen, liksom i andra förortskommuner runt om Stockholm, har ett stort värde ur rekreationssynpunkt. Det är alldeles särskilt känsligt hur skogsvårdsfrågorna hanteras i den här regionen. Därmed vill jag inte på något sätt förringa betydelsen av att man också tar mycket långtgående miljöhänsyn i skogsvården även i andra delar av landet.

Jordbruksministern anser, med utgångspunkt i den information han har fått, att hanteringen av detta ärende i Botkyrka har skett på ett korrekt sätt. Jag utgår från att alla formella krav som man kan ställa på lantbruksuniversitetet, som det i det här fallet handlar om, har tillgodosetts. Jag vill inte ifrågasätta att man skulle ha brutit mot några regler. Men det här hindrar inte att projektet har fått ett förlopp som gör att möjligheterna för Botkyrka kommun har försvärats att få en miljömässig, bra markanvändning.

Även om det har förekommit kontakter, så upplever man tydligen inte från Botkyrka kommun att man har haft tillräcklig möjlighet att utföra den planering som man skulle vilja göra. För att kunna ta ställning till om man kan ikläda sig de ekonomiska åtaganden som detta skulle innebära för att få ett skydd för framtiden måste man kunna genomföra ett omsorgsfullt plane-

ringsarbete. Även om det tog en viss tid från det att kommunen först fick reda på detta till dess att det togs ställning för att genomföra avverkningen, så fick inte kommunen den tid som hade behövts för att kunna genomföra planeringen. Det är fortfarande säkert riktigt att lantbruksuniversitetet hade uppfyllt vad på det ankom i formellt avseende. Men problemet kvarstår: Botkyrka kommun fick inte, som man själv uppfattar det, tillräcklig möjlighet att ta ställning till skyddsvärdet i området och vilka ekonomiska åtaganden som man var beredd att göra.

Ur kommunens synpunkt måste det göras en helhetsbedömning av hela kommunen och vilka behov av åtgärder som finns i andra delar av kommunen och hur man totalt sett skall kunna utnyttja sina resurser. Från kommunens sida handlar det alltså inte bara om att göra en bedömning av det enskilda skogsområdet, utan man måste kunna väga det mot andra skyddsvärda områden i kommunen. Det är naturligtvis en besvärlig process.

Även om något formellt fel förmodligen inte har blivit begånget, illustrerar detta en sorts intressekonflikter som lätt kan uppstå och som är särskilt känsliga i ett storstadsområde med de stora miljö- och friluftsintrössen som finns där.

Jag undrar då om inte staten som markägare här borde uppträda med extra stor hänsyn. Eftersom det rimligen finns ett gemensamt intresse mellan stat och kommun att se till att skyddsvärda skogsmarker bevaras, att friluftslivet får sina behov tillgodosedda inte minst i mycket tätbefolkade områden osv., borde det ha varit möjligt att lösa detta på ett sådant sätt att Botkyrka kommun kunde genomföra sin planering.

Botkyrka är naturligtvis bara ett exempel på en fråga av principiell betydelse, dvs. hur man skall få ett samarbete mellan stat och kommun i dessa frågor, som inte bara handlar om att fullgöra samrådsförpliktelser och följa fastställda regler utan också att se till att man verkligen drar åt samma håll och att man aktivt medverkar utöver den formella skyldigheten att få den ur miljösynpunkt bästa lösningen.

Sedan är det rimligt att samma krav också ställs på enskilda skogsägare, även om regeringen då inte kan göras ansvarig på samma sätt om dessa krav inte uppfylls. Blir det riktigt nödvändigt kan även lagstiftningen behöva skärpas. Men jag vill resa den principiella frågan om inte staten som markägare bör anstränga sig mera för att se till att sådana här konflikter inte uppstår.

Anf. 14 Jordbruksminister MATS HELLSTRÖM:

Fru talman! Som svar på den sista frågan anser jag att vare sig det handlar om statliga myndigheter, domänverket, lantbruksuniversitetet, stiftelser, privata ägare eller kyrkan, skall samma och hårda krav gälla för markägarna.

Den redogörelse som jag har givit här visar på en sak som jag tycker är viktig, nämligen att det i positiv mening har pågått en process kring hur avverkningen skall ske, som också har lett till uppenbarligen betydande förändringar av de avverkningar som sedermera har kommit till stånd i förhållande till de första planerna. Jag vill inte betygsätta kontakterna just i det här fallet, och det gjorde inte heller Pär Granstedt, men jag vill peka på att

under ett års tid har man haft en process i gång mellan kommunen och markägaren som har lett till förändringar.

Självfallet är det viktigt att sådana processer kan utvecklas så att det blir ett bra och fungerande samarbete som bägge parter kan uppleva som positivt. Jag vill då understryka att i den mån det hittills har brustit i det hänseendet, har vi fått ett bättre redskap i och med den nya plan- och bygglagen från 1987.

För att åstadkomma det som både Pär Granstedt och jag tycker är viktigt är det väsentligt att man bygger upp de kommunala översiktsplanerna. De skall uttrycka kommunens syn på hur markområdena skall användas i kommunen, och de skall vara politiskt förankrade. Det pågår nu ett arbete med översiktsplaner runt om i landet, och det arbetet skall vara klart senare i år. Det är ett nytt viktigt instrument som jag menar att man bör ta till vara för att just ge tid och möjlighet till insyn i varandras planer och tänkande. Det ger positiva effekter både för kommunen och för markägaren. Översiktsplaner utgör alltså ett underlag, och det är något som vi hittills har saknat för att kunna få ett förbättrat samråd. Kommunen får då möjlighet att samlat redovisa sina intentioner, och markägaren kan i tid uppmärksamma dessa intentioner i sin verksamhetsplanering.

Jag menar att detta är ett nytt och bra instrument för att vi skall få ett bättre fungerande samarbete mellan kommuner och skogsvårdsmyndigheter å ena sidan och kommuner och markägare å den andra sidan. Jag håller med Pär Granstedt om att denna typ av samarbete är mycket viktig i storstadsområdena där olika intressen, inte minst friluftsentresset, finns på ett annat sätt än i andra delar av landet. I andra delar av landet kan det vara andra intressen som också är mycket viktiga från kommunernas sida att ta upp med markägaren. Därför är det bra att dessa översiktsplaner tas fram i hela riket, och den typen av samarbete tror jag leder till ett bättre resultat än någon form av ökad detaljplanering.

Anf. 15 PÄR GRANSTEDT (c):

Fru talman! Jag ber att få tacka för dessa ytterligare kommentarer, som sätter fingret på den ömma punkten just i det här fallet.

För att kommunen skall kunna agera måste man vara beredd på ibland betydande ekonomiska åtaganden. Det kräver att man kan väga olika områdets skyddsvärden mot varandra. Det i sin tur kräver i allmänhet att man har slutfört översiktsplaneringen. Hade markägaren i det här fallet varit beredd att avvakta de månader som det egentligen handlade om för att kommunen skulle kunna slutföra sin översiktsplanering, hade denna konflikt aldrig behövt uppstå. Då hade kommunen fått en reell chans att utifrån en översiktlig bedömning göra sitt ställningstagande. Detta ville markägaren nu inte göra, och markägaren var i sin fulla rätt att inte avvakta så länge.

Jag tycker att det är anmärkningsvärt när staten som markägare visar så liten samarbetsvilja mot kommunen. Det är det som jag reagerar mot. Det är möjligt att detta är en typ av problem som vi inte behöver uppleva i framtiden, dvs. att den kommunala översiktsplaneringen kommer att utgöra det underlag som kommunerna behöver och att kommunerna kan tillgodose sina intressen bättre än vad som var möjligt just i det här fallet. Låt oss hoppas

att det blir så. Samtidigt får vi naturligtvis räkna med att även dessa planer så småningom kan tänkas bli litet föråldrade och att konflikter av denna typ återigen kan uppstå. Det är därför viktigt att alla markägare visar en samarbetsvilja gentemot kommunerna och en lyhördhet för de planeringsproblem som kommunerna kan ha. Jag tycker trots allt att det är naturligt att staten som markägare i detta sammanhang föregår med gott exempel.

Överläggningen var härmed avslutad.

7 § Svar på interpellation 1989/90:51 om flyktingars möjlighet till arbete

Anf. 16 Statsrådet MAJ-LIS LÖÖW:

Fru talman! Ragnhild Pohanka har – mot bakgrund av de välutbildade invandrarnas situation på arbetsmarknaden – frågat mig vilka åtgärder regeringen är beredd att vidta för att ge invandrarna möjlighet att få kvalificerat arbete som svarar mot deras utbildning och/eller yrkeserfarenhet genom att godkänna deras utbildning eller låta dem komplettera den.

Ragnhild Pohanka har vidare frågat mig vilka åtgärder regeringen är beredd att vidta för att aktivera arbetsgivarna att utnyttja denna arbetskraft.

Vi har nu en mycket stor efterfrågan på arbetskraft. Ändå är arbetslösheten bland utländska medborgare fortfarande dubbelt så hög som bland svenskar. På invandrarverkets förläggningar finns i dag över 6 000 personer med uppehållstillstånd, varav ungefär hälften är i arbetsför ålder. Samtidigt trycker en del arbetsgivare på för att få importera arbetskraft utifrån. Detta är motsägelsefullt och oacceptabelt. Regeringen ser därför med stort allvar på dessa frågor.

Under de två senaste åren har ca 30 000 flyktingar och andra utlänningar med flyktingliknande eller humanitära skäl fått rätt att bosätta sig i Sverige. Samtidigt har ytterligare drygt 27 000 personer bosatt sig i Sverige på grund av sin anknytning till någon person i landet. Detta innebär sammanlagt 57 000 utomnordiska invandrare, varav merparten i arbetsför ålder.

Jag vill hävda att flyktingars och andra invandrades behov av hjälp in på arbetsmarknaden skall fyllas genom den allmänna arbetsmarknadspolitiken. Om det behövs, skall hjälpen kompletteras med särskilda, riktade insatser. Detta gäller oavsett invandrarens utbildningsnivå.

Ragnhild Pohanka frågar mig vilka åtgärder regeringen är beredd att vidta genom att "godkänna deras utbildning eller låta dem komplettera den".

Det finns, fru talman, flera parallella system här i landet för att pröva i vad mån utländsk utbildning svarar mot kraven på den svenska arbetsmarknaden. Regeringen har genom sina initiativ kraftigt understött uppbyggnaden av systemen. Men jag medger att dessa ännu inte är färdiga.

Jag anser emellertid att dessa olika värderingssystem skall ses i ett sammanhang som en möjlighet att ta till vara utbildning och yrkeserfarenhet från utlandet. För individen är det lika viktigt att få sin bakgrund rätt värderad på den svenska arbetsmarknaden vare sig den ligger inom UHÄ:s, AMS eller någon annan myndighets kompetensområde.

Invandrare med utländsk utbildning och/eller yrkeserfarenhet kan redan i dag få sin utbildning eller sina yrkeskunskaper bedömda och jämförda med motsvarande svensk utbildning och/eller yrkeskrav. Till grund för bedömningen ligger praktiska och teoretiska prov eller de dokument över utbildningen som invandraren har med sig. Efter bedömningen utfärdar myndigheterna ett utlåtande eller en legitimation.

Arbetsmarknadsverket svarar för yrkesprövning för invandrare (YPI) som avser yrkesutbildningar och yrkeskunskaper som motsvarar svensk gymnasienivå. Invandrare med yrkeskunskaper förvärvade genom arbete eller praktik kan också genomgå yrkesprövning, som genomförs inom AMU-center eller gymnasie- och högskolor efter beslut av arbetsförmedlingen. En yrkesprövning omfattar två till åtta veckor, och ett särskilt prövningsutlåtande utfärdas efter yrkesprövningen. I utlåtandet finns en redovisning av invandrarens kunskaper relaterade till motsvarande svensk yrkesutbildning och/eller yrkeskunskap samt uppgift om eventuellt behov av komplettering.

När det gäller värdering eller – som det också kallas – ekvivalering av avslutade utländska högskoleutbildningar är det UHÄ, med vissa undantag, som är den ansvariga myndigheten.

Värderingen dokumenteras i ett utlåtande som i första hand är avsett för arbetsmarknaden. Av utlåtandet framgår när utbildningen avslutades och i svenska termer vilken nivå, vilken omfattning och vilket innehåll den har.

Antalet ansökningar har i princip fördubblats för varje år som gått. Efter fem års verksamhet är det fortfarande många "gamla invandrare" som kommer in med ansökningar. Samtidigt är antalet högutbildade bland de nytilkomna flyktingarna större än tidigare. Bl.a. därför har det dess värre uppstått långa väntetider, och regeringen har nyligen tagit itu med detta genom ett åtgärdsprogram. Det presenterades den 2 november förra året och skall bl.a. underlätta inträdet på arbetsmarknaden för flyktingar.

Enligt programmet skall UHÄ:s resurser för värdering av utländsk utbildning förstärkas och initiativ tas till diskussioner med arbetsmarknadens parter, AMS och invandrarverket. Syftet är att underlätta för flyktingar att komma ut i arbetslivet. Överläggningar med arbetsmarknadens parter har redan hållits.

Socialstyrelsen, luftfartsverket och andra myndigheter värderar utländska utbildningar inom sina resp. kompetensområden.

För att bättre ta till vara invandrarnas önskan att arbeta och för att underlätta deras möjligheter att få ett adekvat arbete med hänsyn till deras tidigare utbildning och erfarenhet från hemlandet utvecklas för närvarande inom AMS en databaserad s.k. kunskapsbank. I kunskapsbanken skall uppgifter om olika utländska utbildningars innehåll noteras. Likaså skall noteras vilka typer av kompletteringar som eventuellt behöver göras för att invandrare med viss yrkesutbildning skall kunna få svensk kompetens för yrket.

På sikt minskar detta behovet av omskolning av invandrare. I stället skall invandrarna erbjudas att komplettera sin tidigare utbildning, så att den stämmer överens med den svenska arbetsmarknadens krav. Den främsta vinsten är att invandrare kan få fortsätta i sitt tidigare yrke och bidra med sin kunskap till att vidareutveckla det svenska samhället.

Arbetsmarknadens parter har också rekommenderat arbetsgivare och

Svar på interpellationer och frågor

fackliga organisationer att fullt ut beakta myndigheternas utlåtande vid rekrytering och anställning av personal.

Ragnhild Pohanka frågar också vilka åtgärder regeringen avser att vidta för att aktivera arbetsgivare att utnyttja den arbetskraft som välutbildade invandrare utgör.

Jag vill i det sammanhanget erinra om att arbetsförmedlingen sedan några budgetår har fått en tillfällig förstärkning av förmedlingsservicen för att aktivt kunna hjälpa flyktingar att få arbete. Särskilda resurser har avsatts bl.a. för förhöjt rekryteringsstöd för invandrare. Arbetsförmedlingen har vidare fått särskilda resurser för att med hjälp av okonventionella metoder underlätta invandrades och flyktingars inträde i arbetslivet.

Flera länsarbetsnämnder har anordnat heldagskonferenser. Där har representanter för de lokala arbetsgivarna och arbetsförmedlingen fått ökad kunskap om den arbetskraftsresurs som finns bland invandrare och haft tillfälle att uthyta erfarenheter. Även ledamöterna i arbetsförmedlingsnämnderna har fått utbildning i invandrarkunskap på vissa orter.

Avslutningsvis vill jag understryka att det inte bara är samhällets insatser som behövs. Det är också angeläget att alla arbetsgivare, såväl privata som offentliga, tar sitt ansvar för att ge flyktingar och invandrare arbete. Invandrarna i sin tur måste vara beredda att ta de lediga arbeten som står till förfogande, särskilt när det gäller att få ett första fotfäste på den svenska arbetsmarknaden. Den som har en första erfarenhet från en arbetsplats i Sverige har långt större möjlighet än den som saknar sådan kontakt att därefter meritera sig för ett arbete som bättre svarar mot hans eller hennes utbildning.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammararens förhandlingar.

Anf. 17 RAGNIILD POHANKA (mp):

Herr talman! Jag får tacka för svaret. Det var innehållsrikt och innebär för framtiden, hoppas jag, att vi kan utnyttja den här arbetskraften på ett bättre sätt än hittills.

Först tänker jag beröra de fördomar som finns när det gäller invandrare. Det finns fördomar om att invandrarna inte vill arbeta och att de vill ha socialbidrag osv. Det är faktiskt så att väldigt många inte arbetar och väldigt många har socialbidrag. Men detta överensstämmer inte med deras egna önskemål. Tidigare berodde detta delvis på att det var ont om arbete. Då var det ännu svårare för invandrare att få arbete. Nu beror det delvis på att de inte får arbeta och inte heller kan arbeta i sina egna yrken, något som jag har tagit upp i min fråga. Det är i stort sett en sak som flyktingarna på flyktingförläggningarna frågar: När får jag börja arbeta, för jag vill börja arbeta? Jag mår inte bra, jag behöver arbete.

Enligt statistik på arbetsskadeförsäkringar och sjukskrivningar minskar möjligheterna till anpassning till arbetslivet redan efter ett par månader, eller försvåras. Där är naturligtvis inte flyktingarna något undantag. Det är snarare ännu mycket svårare för flyktingarna i ett nytt land med en svår historia bakom sig, kanske tortyr, fängelse eller andra svårigheter som gör att

de inte ens i sina hemländer tidigare har kunnat leva som vanliga människor utan har varit utan arbete.

I dag är ju arbetssituationen så bra i Sverige att vi skulle kunna ge alla arbete mycket snabbt. Självfallet kan man inte gå till mycket kvalificerade yrken utan en viss förutbildning. Jag är medveten om att man bör ha bra kunskaper i Sverige om man vill bli läkare, konstruktör, osv. Men alla yrkesgrupper behöver inte göra ett prov för att undersöka om de klarar att studera vid universitet. Man skall kunna, som man redan nu kan, varva arbete med språkutbildning. Det ser jag mycket positivt på. Det är mycket bra och kommer att innebära en snabbare anpassning.

Vi måste också se till att flyktingar som har väntat länge på flyktingförläggningarna får ett arbete. Ett pingpongbord och utflykter räcker inte till vuxna människor för att de skall kunna känna sig tillfreds. Jag håller med statsrådet om att det inte bara är myndigheterna som skall göra allt detta, utan jag vill särskilt trycka på arbetsgivarna. Nu har inte de initiativ som har tagits, att svenska folket lämnar bostäder till sådana som har fått uppehållstillstånd, tagits emot i någon större utsträckning, men om arbetsgivarna kopplas in här hoppas jag att det går bättre. Jag efterlyser därför att arbetsgivarna skall engagera sig bättre än de har gjort tidigare. Detta gäller naturligtvis också sådan arbetskraft som är halvutbildad. Vi får många ungdomar som har ett par universitetsår bakom sig. De behöver få fortsätta sin utbildning, kontrollera var de står i kunskapsnivå. I vissa fall kan de stå över våra motsvarande utbildningar, i vissa fall har de inte samma grund. Ungdomarna måste slussas in för att kunna utbilda sig färdigt.

Vi har en oerhörd brist på arbetskraft på alla nivåer, inte minst på välutbildad arbetskraft. Dit räknar jag också yrken som svarvare, svetsare, osv. Det finns en del bra projekt i Sverige, bl.a. i Motala, där man samlar upp människor inom vården och försöker snabbt anpassa dem, utbilda dem och slussa in dem i vården. Det har visat sig att det går bra. Det har funnits hinder på vägen, men i alla fall har det gått bra. Men så mycket har det inte hänt under senare år, trots vetskap om alla högutbildade diskare och städare som vi har. Kommunerna sägs vara proppen för att få sådana som har fått asyl ut i arbete. Ibland verkar det som att kommunerna inte vill. Samtidigt har man släppt på kraven på bostäder och utbildning. Då borde det gå bättre. Tidigare skyllde man i Sverige på att invandrarna tog arbete för oss och för våra ungdomar. Nu är det väl bostäder det gäller. Men man måste vara väldigt observant. Det är inte därför de har kommit hit, utan de har kommit hit därför att de inte har någon annan möjlighet.

Vi talar mycket om arbetskraftsinvandring, vilket också statsrådet nämnde. Det känns inte bra för flyktingarna när man säger att de inte får arbeta, när vi har sådant behov av arbetskraft att vi funderar på att gå ut och raggat folk. Det kan inte vara någon mening med det. Vi har t.ex. tagit emot 9 000 norrmän. Vi har ju fri arbetsförmedling, så det är inget fel på det, men det har inte på långa vägar täckt det behov av arbetskraft som vi har.

Jag vill efterlysa ytterligare insatser på detta område och krav på arbetsgivare. Vi har möjligheter att ställa sådana krav härifrån.

Prot. 1989/90:49
11 januari 1990

Svar på interpellationer och frågor

Anf. 18 SIGGE GODIN (fp):

Herr talman! Av det svar när det gäller flyktingars möjligheter till arbete som invandrarministern har lämnat här får man intrycket att regeringen verkar vara bekymrad över läget. Det skulle jag också vara om jag hade ansvaret för 7 000 flyktingar i förläggningar som inte kommer ut i samhället och därtill för alla andra som finns i kommunerna och är arbetslösa, som även Maj-Lis Lööw refererade till. Samtidigt har vi i Sverige haft högkonjunktur i många år. Arbetsgivarna ställer krav på arbetskraft, och den allmänna uppfattningen i vårt samhälle är den att det inte går att skaffa fram arbetskraft. Det är säkert riktigt som invandrarministern säger, att arbetsgivarna trycker på och vill importera arbetskraft.

I samma andetag säger invandrarministern att flyktingars och andra invandrades behov av hjälp in på arbetsmarknaden skall fyllas genom den allmänna arbetsmarknadspolitiken. Om det behövs skall hjälpen kompletteras med särskilda, riktade insatser.

Detta uttalande visar antingen på en naiv inställning till problemet eller på ett föga stort intresse för frågan. Självklart är det så att flyktingar med dåliga eller inga svenskkunskaper och ingen uppfattning om den svenska arbetsmarknaden behöver hjälp ut i arbetslivet, i varje fall om de skall följa den byråkratiska vägen via arbetsförmedling och länsarbetsnämndernas otaliga regler och förordningar.

Herr talman! Jag kan samtidigt inte underlåta att fråga hur det kommer sig att polacker fick jobb i Smålandsföretag utan inblandning av arbetsförmedlingen eller någon annan myndighet. Sannolikt kunde de inte svenska, och de var inte heller förtroagna med den svenska arbetsmarknaden. Det är egentligen skrämmande att inte fler flyktingar, med dagens goda situation på arbetsmarknaden, kommer ut i arbete. De särskilda resurser som har anvisats räcker tydligen inte på långa vägar. De kan dessutom inte hanteras rationellt på grund av klumpiga regler.

Jag noterar dock med intresse i invandrarministerns svar att man skall få använda s.k. okonventionella metoder för att underlätta situationen. Regeringen är ju duktig på okonventionella metoder. Jag vill därför fråga: Vad innebär dessa metoder? Kan en flykting exempelvis få söka jobb själv, sedan komma till arbetsförmedlingen och få hjälp med introduktionsstöd eller andra stimulanser som arbetsgivaren vill ha? Har förmedlarna möjligheter att med pengar på fickan gå ut till arbetsgivare och sluta avtal om anställning av en eller helst större grupper av flyktingar, samtidigt som man kommer överens med arbetsgivaren om att hjälpa till med svenskundervisning och bostäder?

Herr talman! De långa väntetiderna vid UHÄ för att få utländska examina värderade är en skandal. Invandrarministern säger att ett åtgärdsprogram sattes in den 2 november. Då vill jag fråga: Hur mycket har väntetiden minskat sedan åtgärderna sattes in, och vilka effekter i övrigt har åtgärdsprogrammet fått?

Avslutningsvis vill jag säga att jag delar invandrarministerns uppfattning att alla arbetsgivare, privata som offentliga, måste ta sitt ansvar för att ge flyktingarna arbete. Men frågan blir, när detta nu inte sker: Vad gör regeringen för att tvinga fram arbeten, eller för att de arbetsgivare som skriker

efter arbetskraft skall få den? Av interpellationssvaret, som jag har tagit del av, framgår att regeringen egentligen inte gör någonting. Detta är oacceptabelt.

Regeringen har i många år levt på högkonjunkturen. Den kan ta slut fortare än vi anar. Flyktingarna måste ut nu, medan det är högkonjunktur och medan det finns ett behov av arbetskraft. Dessutom kräver hela det svenska samhället att flyktingarna skall ut i arbete. Och de vill inget hellre själva. Men regeringen gör ingenting, eller ytterst litet, för att lösa det här problemet.

Från folkpartiets sida kräver vi att flyktingarna skall få arbeta även medan de väntar på besked om uppehållstillstånd. Regeringen klarar inte ens att få ut dem som har fått besked.

Får jag till sist fråga Maj-Lis Lööv: Vilka är de okonventionella metoder som skall sättas in? De arbetsförmedlare och de länsarbetsnämnder som jag har talat med känner inte till dem. Det skulle vara mycket intressant att få veta vad det är för metoder.

Anf. 19 GULLAN LINDBLAD (m):

Herr talman! Det är en mycket viktig fråga som Ragnhild Pohanka har tagit upp i sin interpellation, och jag tycker att det är bra att vi så här i början av denna riksdagsperiod ägnar oss åt en så angelägen fråga. Det är kanske den allra viktigaste frågan i dag när det gäller flyktingar och invandrare i vårt land, och jag tror att vi alla är besjälade av tanken att det måste hända mycket.

Det är dåligt att vi i en högkonjunktur inte har lyckats få ut de människor som redan har uppehållstillstånd i våra flyktingförläggningar, för närvarande 6 000–7 000. Dessutom är det – vilket Sigge Godin var inne på – ett stort antal som får vänta länge som asylsökande. Även de borde på ett eller annat sätt inlemmas i arbetslivet. Det finns väl ingenting som är mer förödande för människor än att tvingas till passivitet, arbetslöshet – och i det här fallet kanske bidragstagande i många år fast man inte på något sätt vill det.

I kontakterna med invandrare får man alltid höra att "jag vill så gärna arbeta". Jag fäste mig särskilt vid en artikel i Dagens Nyheter den 17 november. I detta fall gällde det inte några akademiker utan en man som ville ha jobb som bilmekaniker. Han säger litet uppgivet: "Förstår svenskarna att jag vill jobba?" Jag tycker att vi alla som sysslar med de här frågorna verkligen måste göra allt vad vi kan för att tala med dem vi har möjlighet att tala med om de här frågorna, och kanske också komma med några – förhoppningsvis – konstruktiva idéer ibland. Jag tror att jag i alla fall har ett par.

Det har tidigare varit ett ganska stelt system. Jag kommer ihåg att jag för ett par år sedan satt och talade med en irakisk ingenjör där hemma i Karlstad. Och jag tyckte att det var mycket konstigt att han, som ändå var välutbildad ingenjör, inte skulle kunna få arbete på en arbetsmarknad som skrek efter arbetskraft, t.ex. inom verkstadsindustrin. I stället gick han på en AMU-kurs och lärde sig trilla köttbullar. Inget ont om svenska köttbullar, men jag tror att den här irakiske ingenjören hade gjort mycket bättre nytta om han hade kommit till Uddeholm eller någon annan verkstads- eller storindustri i Värmland.

Prot. 1989/90:49
11 januari 1990

Svar på interpellationer och frågor

Det framgår nu av svaret att det vidtas en hel del åtgärder på det här området. Det ser bra ut, i varje fall på papperet. Men tyvärr fungerar det inte alltid så bra i praktiken. Det här med ekvivaleringen, alltså omvärderingen av utländska akademiska examina till svensk utbildning, är naturligtvis inte lätt alla gånger. Men därvidlag har UHÅ faktiskt haft ett uppdrag sedan slutet av 70-talet, och det har hittills fungerat alldeles för dåligt. Riksrevisionsverket framförde för inte länge sedan skarp kritik. Man tog upp det förhållandet att väntetiderna i snitt belöper sig till ca 14 månader. Det är ju djupt otillfredsställande. Här måste alltså många klutar sättas till. Jag efterlyser också effekter av de åtgärder som regeringen vidtar. Jag kan medge att det kanske är litet för tidigt att se effekterna av det förslag som lades fram i höstas, men det måste bli resultat snabbt i alla fall.

Vad gäller särskilda specialutbildningar – jag tänker då närmast på vårdutbildningarna, som jag bäst känner till och kanske är mest engagerad i – har det gjorts en del positiva försök. Från landstingets sida har man finkammat förläggningar, och man har fått fram många sjuksköterskor, läkare och sjukgymnaster, som sedan har fått gå ut i praktiskt arbete. Men här finns det problem. Det är för dålig planering ute i landstingen; jag vet att det förekommer en del avhopp just på grund av att planeringen är så dålig. En syriansk läkare fick gå som vårdbiträde under obestämd tid, och han blev otålig; han hoppade helt enkelt av. Ett annat problem för honom och för många andra var att det bara är på ett par högskoleorter som man över huvud taget får avlägga slutliga tentamina för behörighet och legitimation. Jag skulle vilja lägga fram ett förslag: Decentralisera legitimationen av i varje fall sjuksköterskor till flera län! Socialstyrelsen har faktiskt lagt fram ett sådant förslag för regeringen. I dag är det alltså bara ett par orter i hela landet där man kan få sådan legitimation. Jag är övertygad om att det här förslaget skulle förkorta väntetiderna.

Nu sägs det i årets budgetproposition att arbetslinjen skall gälla hela fältet. Man vill underlätta för pensionärer, långtidssjuka och arbetshandikappade att få fäste på arbetsmarknaden. Allt detta är bra, men arbetslinjen måste gälla även våra flyktingar och invandrare. Jag brinner av otålighet innan jag ser något resultat. Men jag skall komma med ytterligare ett förslag i mitt nästa anförande.

Anf. 20 Statsrådet MAJ-LIS LÖÖW:

Herr talman! I mitt svar har jag koncentrerat mig på just det som Ragnhild Pohanka tog upp i sin interpellation, nämligen frågan om dem som kommer välutbildade och med kvalificerade yrkeskunskaper. Jag tyckte att det var alldeles utmärkt att Ragnhild Pohanka ställde den frågan. Det är en fråga som man ofta får när man är ute och träffar invandrare – och som man får på möten. Som jag beskrev i mitt svar har vi ägnat ganska mycket tankeverksamhet kring detta. Men jag tror inte att vi har haft tillfälle att utveckla det tidigare här i kammaren.

Jag tycker också att det skulle vara bra om vi kunde hålla oss till just detta i den här debatten. Tidigare har jag debatterat med Siggé Godin och andra om huruvida man skall ha arbetstillstånd innan man har fått upphållstillstånd, osv. Rent allmänt vill jag säga att grundförutsättningen för alltsam-

mans är arbetslinjen – kortare väntetider för besluten, kortare väntetider när det gäller att få komma ut i en kommun, osv. Men om det finns ett arbete och det finns en flykting på en flyktingförläggning som har sitt uppehållstillstånd och som passar för detta arbete, så är det naturligtvis ingenting som hindrar att en arbetsgivare också rekryterar denna arbetskraft. Det är ju ofta så att arbetsgivaren också har en idé om bostadssituationen, och det är därför som vi har fört samtal med arbetsmarknadens parter kring detta.

Jag kan ställa precis samma fråga som Sigge Godin ställde: Hur kunde man anställa polacker som svart arbetskraft i Småland, när det fanns precis samma möjligheter att utnyttja den arbetskraft som redan finns här i form av arbetslösa invandrarflyktingar? Det fanns ingenting som hindrade att man utnyttjade dem. Jag kan tala om att jag också har haft samtal med Småföretagens riksorganisation om detta och att jag är inbjuden att inom en snar framtid besöka Gnosjö. Man har visat ett stort intresse av att diskutera denna problematik.

Sigge Godin frågar: Vad är okonventionella metoder? Ja, det är att använda sin fantasi och att hitta olika framkomstvägar. Det finns utrymme för det i bestämmelserna för olika bidrag, rekryteringsstöd m.m.

I julhelgen fick vi ett utmärkt reportage från Uppsala om en annan Uppsalamodell än den vi brukar diskutera i fråga om barnomsorgen. Där visade man hur socialbyrån genom att ta upp en diskussion med SAS Catering på Arlanda hade fått ut ett stort antal invandrare i arbete, och man kunde också diskutera att varva svenskundervisningen med arbete och praktik. Det här prövas i många kommuner.

Vad vi hoppas uppnå genom den proposition som vi skall återkomma till riksdagen med i slutet av februari om bidragen till kommunerna för flyktingmottagandet är att ytterligare arbete i denna riktning stimuleras, genom att bidraget får en arbetslinje.

Låt mig återkomma till ämnet. UHÄ har diskuterats, och jag har inte heller någon färsk siffra för kortare väntetid, som skulle ha uppstått den 2 november. Det gäller också att få folk och resurser på plats. Jag vet att man har vidtagit en rad åtgärder i syfte att få till stånd en snabbare process i de enskilda ärendena, och det bör resultera i väsentligt förkortade handläggnings-tider. Det är med det här som med allt annat, dvs. att det är en ökad tillströmning som har gjort att köerna har uppstått och väntetiderna blivit längre.

Det är viktigt att påpeka att det inte är så att någon behöver vänta i kön om en anställning är aktuell. Om det brådskar kan en arbetsgivare, som vill ha besked om en arbetssökandes utländska högskoleutbildning och om hur den skall bedömas, få ett förhandsbesked från UHÄ. Erfarenheterna har visat att den möjligheten utnyttjas och att arbetsgivarna uppskattar mycket att de får denna service. Det är naturligtvis viktigt att ingen blir lagd åt sidan i ett ansökningsförfarande därför att det inte tillräckligt snabbt ges besked om meriterna eller betygsvärderingen, när en person i själva verket kan vara väl så kvalificerad för jobbet.

Anf. 21 SIGGE GODIN (fp):

Herr talman! Maj-Lis Löw säger att det är bra att vi diskuterar de välutbildade flyktingarnas situation. Ja, det är självklart. Men den som kommer

till ett nytt land och behöver ett arbete måste någonstans börja. Vi måste tala om för flyktingarna – de allra flesta är också medvetna om detta – att de får börja i ett sämre, mer okvalificerat jobb. I princip gäller det alla flyktingar som behöver arbete, och då måste vi också diskutera alla.

Jag skulle vilja ställa en fråga till invandrarministern. Det finns många storföretag som i dag behöver många okvalificerade arbetare. Vad gör ni för att ta upp en diskussion med dem, t.ex. med Volvo, Saab, Gränges Aluminium, Ericsson m.fl., som söker arbetskraft? Hur påverkar ni dem att verkligen ta emot flyktingar? Det gäller inte en och en, för då blir man aldrig färdig med de 7000, förutom de nya som kommer. Det måste alltså vara grupper, helst stora grupper, som man kan lösa problemen för på en gång. Tar ni sådana initiativ?

Maj-Lis Löw säger att man skall använda fantasin. Jag har talat med förmedlare som jobbar med flyktingverksamhet i dessa dagar, och de säger att de inte orkar, då detta är så byråkratiskt och så jobbigt. De pengar som skulle kunna användas rationellt är slut, och det handlar mera om tillgång till utbildningsmedel. Företagaren skall skriva en studieplan, som förmedlaren skall vidarebefordra till länsarbetsnämnden, där beslut fattas, varefter man får se om en flykting kan få arbete. Det går inte att jobba på det sättet när det är tusentals och åter tusentals människor som behöver komma ut i arbete.

Är regeringen beredd att ta tag i detta?

Vi vet dessutom att de svenska arbetsgivarna, såväl de privata som de offentliga, tyvärr annonserar efter arbetskraft med högre kvalifikationer än som skulle behövas. Regeringen får lov att ta tag i detta och förklara för arbetsgivarna att de måste bjuda till om de vill ha någon arbetskraft – vilket alla de som söker arbetskraft nu hävdar. I de allra flesta fall gör de också det. Det går alldeles utmärkt att lösa problemen med såväl arbete och utbildning som bostäder.

Jag skulle ändå vilja veta vilka de okonventionella metoderna är, utöver fantasin.

Anf. 22 RAGNIILD POHANKA (mp):

Herr talman! Vi har diskuterat flyktingars arbete många gånger, och jag delar åsikten att de där det går att ordna skall få arbete även under väntetiden. Jag skall hålla mig i huvudsak till detta ämne, även om det bara är en liten del av problematiken – de här frågorna berör ofta bara små delar.

De flesta arbeten kräver i dag en viss utbildning. Jag håller inte riktigt med Sigge Godins tal om att det inte behövs. För den som inte heller kan språket krävs det någon utbildning i svenska innan han kan börja arbeta, och sedan kan han varva arbete och vidare språkutbildning. Det är bra.

Om flyktingarna här i landet kan få ett arbete som något så när motsvarar deras utbildning får de självförtroende. Det är svårt att börja på nytt på alla områden, och det är inte heller nödvändigt. Dessutom tillfredsställs vårt behov av deras insatser. Den som känner sig behövd och kan klara sig själv får ytterligare självförtroende, vilket är nödvändigt för många flyktingar.

Jag håller inte heller med om Gullan Lindblads tal om att frågan om arbetskraften är den viktigaste frågan när det gäller flyktingmottagandet i dag. Det finns andra saker som är mer brännande. Vi måste försöka få de männi-

skor som har kommit hit att trivas, arbeta och vara de nya svenskarna, som vi ju vill att de skall vara när de bor här i landet.

En del av detta problem beror på den politik som har drivits, där människor har förhindrats att arbeta. Det har skapat ett visst flyktinförakt och medfört en passivisering, som är ytterligare en svårighet när de sedan slussas ut i arbetslivet.

När det gäller mottagandet av flyktingar är kanske inte det viktigaste att de har bostäder och arbete, utan flyktingarnas behov av skydd. När de har fått tillåtelse att stanna här skall vi se till att de både mår bra och gör en insats i det svenska samhället. Vi skall ge dem samma rättigheter och samma skyldigheter som svenskar har. De skall dömas efter samma lagar som vi, osv.

Anf. 23 GULLAN LINDBLAD (m):

Herr talman! Jag anser att just möjligheter att få ett arbete är bland det allra viktigaste att åstadkomma för flyktingar och sedermera invandrare. Jag tror inte att det är någon större divergens mellan Ragnhild Pohankas och min uppfattning i det avseendet. Vår omtanke om flyktingar och sedermera invandrare får inte sträcka sig bara fram till gränsen, dvs. att vi tar emot dem. Att därefter erbjuda dessa människor ett värdigt mottagande och ett värdigt liv, som innehåller arbete, bostad och allt detta, är vad jag avser med en positiv och generös flyktingpolitik. Jag har också tolkat det så, att just detta är vår samfälliga ambition.

Jag har hållit mig till den högtbildade arbetskraften, som denna interpellation närmast avser. Men det är givet att arbetslinjen måste gälla alla. Det är kanske ännu svårare för de icke så välutbildade att klara sig på arbetsmarknaden i Sverige.

Det har emellertid hänt positiva saker. Jag har bl.a. sett att det startats ett försök i Norrköping med bidrag från invandrarverket. Fackorganisationer, arbetsförmedling, socialförvaltning och kommunens näringslivsenhet arbetar tillsammans. På det sättet kan man få ett samfällt engagemang, något som jag tror är viktigt i detta sammanhang.

Det har pekats på att det är viktigt att man går ut med information till arbetsplatser och talar om för de anställda att de måste acceptera flyktingar som arbetskamrater. Jag tror, Maj-Lis Lööv, att just informationen till de fackliga organisationerna är mycket viktig, dvs. att få dessa och givetvis även arbetsgivarorganisationerna att ändra attityderna och se flyktingarna som en resurs och inte som ett problem, vilket i dag nog är fallet på en del håll.

Sedan hoppas jag att vår nye AMS-direktör skall ha framgång med de krav han tidigare ställt när det gällt flyktingarnas rätt att få arbete. När han var länsarbetsdirektör i Malmöhus län framhöll han vikten av att flyktingarna snabbt kom ut i arbete. Jag önskar honom lycka till.

När det gäller okonventionella metoder vill jag säga till invandrarminister: Låt arbetsgivarna helt enkelt kontakta flyktingförläggningarna, precis som en del landsting gjort och på det sättet kunnat finna arbetskraft som motsvarat deras önskemål och behov. Man kan då också, som man gör i Uppsalaprojektet, varva svenskundervisning och arbete.

Prot. 1989/90:49
11 januari 1990

Svar på interpellationer och frågor

Anf. 24 Statsrådet MAJ-LIS LÖÖW:

Herr talman! Jag vill börja med att säga till Sigge Godin att fantasi kan räcka en bra bit. Det är ingen dålig egenskap, speciellt inte för en arbetsförmedlare. Jag är själv gammal arbetsförmedlare, och jag vet att man kan använda ganska mycket fantasi inom de byråkratiska ramar som ändå måste finnas och på det sättet få fram lösningar för de enskilda människorna. Sigge Godin säger att arbetsgivarna inte orkar med allt detta med bl.a. ansökningar till länsarbetsnämnden. Men om samhället skall betala en del av lönen under en introduktionsutbildning eller – om vi så vill – betala rekryteringsstöd, är det väl ändå rimligt att ställa vissa krav på arbetsgivarna, som får möjlighet att pröva denna arbetskraft. Det kan väl inte vara alldeles orimligt att kräva att de skall lämna in en ansökan till länsarbetsnämnden. Det behöver inte innebära att man gör en särskild ansökan för varje enskild person. Som Sigge Godin påpekade är det ofta fråga om stora arbetsgivare, som i dag har behov av en omfattande nyrekrytering. Det är precis detta som länsarbetsnämnderna skall diskutera med de stora arbetsgivarna. Det är inte i första hand jag som skall göra detta, utan vi har ju arbetsförmedlingen för bl.a. detta ändamål. Vad regering och riksdag kan göra är att ge arbetsförmedlingen erforderliga resurser. Om de stora arbetsgivarna har behov av arbetskraft, ligger det ju också i deras eget intresse att vidta dessa åtgärder.

Det är inte ett stelt samhällssystem som gjorde att den irakiske ingenjören inte fick jobb på Billerud utan fick lära sig att trilla köttbullar. Jag vet inte om det finns särskilda AMS-kurser för sådan utbildning, men den kan ju ha kommit till sedan jag slutade som arbetsförmedlare.

Det är emellertid trösklar och fördomar av annat slag som vi måste komma över, och vi måste på allt sätt underlätta för arbetsgivare att ta till vara denna resurs. Det är precis detta som Ragnhild Pohankas interpellation går ut på och som jag tycker att det varit intressant att få diskutera i dag.

Får jag sedan bara nämna några exempel på framgångsrika projekt av just det slag som Ragnhild Pohanka åsyftar i sin interpellation, projekt där arbetsförmedlingen får särskilda resurser för att underlätta invandrades inträde på arbetsmarknaden.

I Skellefteå har man satt i gång ett verkstadsprojekt i samarbete mellan Metallindustriarbetareförbundet, Verkstadsföreningen och länsarbetsnämnden. Länsarbetsnämnden i Västerbottens län informerade verkstadsföretag om vilken arbetskraft som fanns tillgänglig. I detta fall var det flyktingar och kvinnor, som erbjöds en yrkesutbildning med verkstadsteknisk inriktning. Utbildningen sker dels på AMU, dels på företagen, som sedan erbjuder anställning efter avslutad utbildning. Dessförinnan hade ett sextiototal handledare på företagen fått en sjudagarsutbildning. Detta är ett exempel på det som jag förstår att Sigge Godin efterlyser.

För flyktingar som har sin bakgrund inom vårdsyrket ordnar många landsting särskilt anpassade utbildningar som är avsedda att leda till svensk behörighet eller kompetens. För närvarande utbildar sig 140 flyktingar för sådant arbete inom den svenska vårdsektorn.

I sex län erbjuds flyktingar högskoleutbildning med kompletterande teknisk utbildning, som varvas med praktik. Det blir allt vanligare att varva svenskstudier och arbete, och erfarenheterna härav är mycket goda.

Sedan håller jag med om att det inte bara är arbetsgivarna som har ett ansvar i det här sammanhanget, utan det gäller i hög grad även de fackliga organisationerna, något som Gullan Lindblad var inne på. När jag i höstas tog upp dessa diskussioner i samband med att vi tog fram det särskilda regeringspaketet för att ytterligare övertyga kommuner och andra om att vi på arbetsmarknaden måste få ut dem som finns i flyktingförläggningarna och har fått arbetstillstånd, valde jag att inte bara diskutera med arbetsgivarna. Vi bjöd in arbetsmarknadens parter. De fackliga organisationerna – såväl de som representerar akademikerna och andra högutbildade som övriga fackliga organisationer – kom alltså med i dessa diskussioner.

Anf. 25 RAGNHILD POHANKA (mp):

Herr talman! Jag tackar för en konstruktiv debatt. Jag har lyssnat på vad som har sagts, och jag skall sedan jag sett hur det hela utvecklats återkomma till frågan, som är viktig för alla.

Jag tycker också att det är utmärkt att varva svenskundervisning och arbete. Det är lätt att finna att högutbildade utlänningar utträtt mycket i Sverige inom forskning, kultur och arbetsliv i övrigt. När det gäller arbetsmarknaden i övrigt är det faktiskt så att Sverige skulle stanna, om de arbetstagare som kommer från andra länder stannade hemma en vecka. Vi måste alltså ta till vara de resurser som vi har i invandrarna och ge dem möjligheter att visa vad de går för och att leva ett värdigt liv.

Anf. 26 SIGGE GODIN (fp):

Herr talman! Låt mig säga till Maj-Lis Löow att det är just därför att också jag är gammal arbetsförmedlare som jag blir litet upprörd i de här frågorna. Jag har också under min tid som arbetsförmedlare mött precis det som jag har stött på i dag: byråkratin och krånglet. Man tror inte att arbetsförmedlarna själva skall kunna fatta beslut, utan det krävs en byråkratisk gång via arbetsförmedlingen och länsarbetsnämnden innan man vågar satsa på ett projekt. Det måste vi komma bort ifrån. Eftersom det är sådant krångel räcker det inte med fantasi. Fantasi har de – annars hade de inte fått det jobb de har.

Jag vet att också Maj-Lis Löow känner till och har upplevt att människor passiviserats och oerhört snabbt går ned sig. Efter bara några månader kan de vara mer eller mindre oförmögna att gå ut i arbetslivet. Låter man dem sitta månader och år på förläggning eller i en lägenhet kommer de aldrig ut i samhället. Det är enligt mitt sätt att se ett undermåligt samhälle som inte kan ge människor arbete när de vill arbeta.

Maj-Lis Löow gjorde en liten affär av att detta gäller de välutbildade och sade att vi inte skall diskutera dem här. Anledningen till att jag har tagit upp de andras situation är det svar som invandrarministern har lämnat och där hon beskriver det stora flertalet och de stora problem som finns omkring dem. Det är alltså inte bara fråga om dem som är välutbildade.

Maj-Lis Löow säger att när samhället går in med pengar måste samhället ändå kunna ställa vissa krav. Självfallet kan man göra det. Men man kan låta arbetsförmedlarna jobba rationellt på att lösa de här problemen. Vi har oerhört stora kostnader för förläggningsverksamheten och för det uppehälle

som flyktingarna behöver och skall ha. Om man omvandlar de pengarna till insatser för att de skall få arbete och bostad kompletterat med språkundervisning direkt i arbetslivet är det helt enkelt en lysande affär.

Ragnhild Pohanka sade att man ändå måste ha vissa svenskkunskaper. Jag betvivlar att man ens behöver ha det. Det är så många människor i vårt samhälle som talar engelska. Är man på en stor arbetsplats i behov av arbetskraft kan man också introducera de här människorna i arbetet via arbetsledare som talar engelska. Men viljan och fantasin måste vara stor också hos regeringen. Jag vidhåller min fråga: Vad är det för okonventionella metoder som arbetsförmedlarna skall använda? De vill nämligen ha svar på den.

Överläggningen var härmed avslutad.

8 § Svar på interpellation 1989/90:78 och fråga 1989/90:237 om de kinesiska studenterna i Sverige

Anf. 27 Statsrådet MAJ-LIS LÖÖW:

Herr talman! Maria Leissner har, mot bakgrund av de kinesiska studenternas situation i Sverige, i en interpellation frågat mig, om regeringen är beredd att uppfylla löften till de kinesiska studenterna om att förlänga deras visum, vilka åtgärder som i så fall kommer att vidtas för att försäkra sig om att så blir fallet och vilka åtgärder regeringen kommer att vidta för att studenterna i realiteten skall få de medel till fortsatta studier som anslagits till dem via Svenska Institutet.

Sigrid Bolkéus har frågat utrikesministern om regeringen är beredd att aktivt verka för att kinesiska studenter skall få förlängt uppehållstillstånd och arbetstillstånd i Sverige. Arbetet i regeringen är fördelat så, att det är jag som skall svara på frågan.

Jag avser att besvara interpellationen och frågan i ett sammanhang.

Regeringen beslutade den 13 juli 1989 att avsätta särskilda medel till de kinesiska studerande och forskare som befann sig i Sverige och som då inte ansåg sig kunna återvända till hemlandet. Stödet, som administreras av Svenska Institutet, gäller läsåret 1989/90. Samtidigt skulle dessa studenter och forskare samt de som inte fortsatte med biståndsfinansierade studier, om de så önskade, under motsvarande tid få möjlighet att stanna i Sverige utan att behöva ansöka om asyl.

Jag har inhämtat att invandrarverket är mycket generöst vid behandlingen av ansökningar om uppehållstillstånd från kinesiska studenter, allt i enlighet med de intentioner som låg bakom regeringens beslut den 13 juli 1989. Behandlingen av deras ansökningar har kanske inte gått så snabbt som studenterna önskat, beroende på verkets stora arbetsbelastning. I dag har verket emellertid endast något fåtal ansökningar om uppehållstillstånd kvar att behandla. Detta innebär att ett stort antal studerande och forskare har sina tillstånd ordnade för innevarande läsår. Regeringens intention efter händelserna den 4 juni var att studenterna skulle ges möjlighet att få fortsatt tillstånd utan att behöva söka asyl. Detta har också skett. Det står emellertid var och en fritt att söka asyl.

Jag är självfallet beredd att fortsätta att verka för att kinesiska studenter och forskare som fanns här den 4 juni 1989 skall få fortsatt uppehållstillstånd under innevarande läsår. Detta är heller ingen åtgärd som är specifik för Sverige utan det sker i en rad andra länder vilka har kinesiska studenter och forskare.

I frågan om vilka åtgärder regeringen kommer att vidta för att studenterna i realiteten skall få de medel som anslagits till dem via Svenska Institutet har jag samrátt med statsrådet Lena Hjelm-Wallén.

Syftet med regeringsbeslutet den 13 juli var att låta de kinesiska studenter och forskare vilkas studievistelse i Sverige stod i begrepp att upphöra, temporärt och i avvaktan på den fortsatta händelseutvecklingen i Kina, få stanna i Sverige och fortsätta sina studier. Svenska Institutet gavs i uppdrag att administrera de 2 milj. kr. som avsattes för ändamålet.

Hittills har 34 kinesiska studenter och forskare ansökt om att få komma i fråga för dessa bidrag, och 22 av dem har fått sina ansökningar beviljade. Avslagen har motiverats med att de 12 studenter det rörde sig om hade en studiegång och en studiefinansiering som var ordnad på annat sätt.

Regeringsbeslutet avser emellertid perioden fram till den 30 juni 1990, och Svenska Institutet har informerat de kinesiska studenterna om möjligheten till förlängning. Med tanke på förhållandena i Kina är det, enligt vad jag har inhämtat, Svenska Institutets avsikt att bevilja de ansökningar om förlängning som redan kommit in och som man förutser skall komma in. Om situationen i Kina fortsättningsvis gör det svårt för de kinesiska studenterna och forskarna att återvända till sitt hemland, avser regeringen återkomma med de insatser som då bedöms lämpliga.

Anf. 28 MARIA LEISSNER (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka invandrarministern för svaret på min interpellation.

När de kinesiska ledarna, åtminstone tillfälligt, hade krossat hoppet om demokrati i Kina genom massakern på Himmelska Fridens torg blev situationen för de kinesiska studenterna i utlandet mycket besvärlig. Många deltog i protestaktionerna och riskerar därför mycket långa fängelsestraff – och kanske värre än så – för kontrarevolutionära brott. Om de återvänder kommer de självfallet att straffas mycket hårt. Därför är det otänkbart för de allra flesta att återvända, åtminstone under nuvarande omständigheter.

De har också varit mycket bekymrade över det eventuella tvånget att begära politisk asyl – det skulle utgöra ett starkt hot mot kvarvarande familjemedlemmar i Kina. Därför fick de i somras till stånd ett löfte från regeringens sida att kunna få en tillfällig förlängning av visumet och ett fortsatt studiestöd för att kunna klara sitt uppehålle här.

När jag före jul interPELLERADE – det var väl över en månad sedan – var läget ett annat än i dag. Då var de kinesiska studenterna mycket oroliga därför att de inte hade fått svar på sina framställningar om förlängning av visumet, och de hade inte heller i särskilt många fall fått något studiestöd beviljat.

Den panikkänslan gjorde att en stor grupp drevs att söka politisk asyl, i strid mot vad de egentligen ville, eftersom beskedet från invandrarverket

Svar på interpellationer och frågor.

dröjde. Nu har de flesta fått positivt besked, men enligt uppgifter jag har är det fortfarande flera som ringer varje dag till invandrarverket för att höra efter om den ansökan som i vissa fall inlämnades i mars förra året har blivit behandlad ännu. De har inte fått svar.

Jag kan inte undgå att undra om det verkligen skall behöva vara så komplicerade fall att det dröjer nio–tio månader, kanske längre ändå, innan de får svar.

De allra flesta har nu fått bifall till ansökningarna om studiemedel, och de kan därför med ganska stor trygghet se fram emot flera månaders vistelse till i Sverige. Frågan är: Vad händer under nästa läsår?

Maj-Lis Lööw utlovar i sitt interpellationssvar en fortsatt välvillig behandling av de kinesiska studenterna. Jag noterar det tacksamt och undrar om Maj-Lis Lööw därmed är beredd att göra en utfästelse om en upprepning av sommarens beslut att garantera både en förlängning av visum för att kunna studera och en förlängning av möjligheterna att få ekonomiskt stöd för det.

Anf. 29 SIGRID BOLKÉUS (s):

Herr talman! Jag tackar invandrarministern för svaret. Sedan jag den 23 november lämnade in min fråga har jag varit i kontakt med bl. a. 4 juni-rörelsen och fått mig tillsänt kopior på brevväxling, pressmeddelanden och tidningsartiklar. Det är inget tvivel om att regeringen kraftfullt försökt påverka händelseförloppet i Kina under den gångna sommaren samt gett kinesiska studenter i Sverige löften om att få en fristad medan de avvaktar utvecklingen i hemlandet.

Världen har fått uppleva hur kommunistiska diktaturer fallit på några få veckor. Det finns all anledning att tro att de kinesiska ledarna känner sig ännu mer hotade och rädda efter att ha sett den förtryckta massans hämnd i Rumänien och att massarresteringar och utrensningar intensifieras. Om jag vore kinesisk student i Sverige, skulle jag känna skräck inför åsynen av det stora kartotek över angivare som rumänska staten hade att tillgå och känna mig övertygad om att ett nätverk av angivare även finns utom och inom Kina.

Under jul- och nyårshelgen har vi fått en välbehövlig påminnelse om massakern på Himmelska Fridens torg, och det är nu först som vi på allvar förstått vilka totalitära stater Kina och övriga kommunistdiktaturer är eller till helt nyligen har varit. Enligt den kinesiska strafflagen, § 90, kan allt som upplevs hota den rådande regimen stämplas som kontrarevolutionär handling. Det kan bli upp till tio års fängelse bara för att ha deltagit i en demonstration utanför kinesiska ambassaden i Sverige.

Av de drygt 400 kinesiska studenterna och forskarna har de flesta deltagit i protestaktioner mot regeringen i Kina. Det kan vara rent livsfarligt att åka hem till Kina så länge de åtta gamla makthavarna styr landet. Den yngste är född 1909.

Nu är det stopp för kinesiska studenter som vill studera utomlands. Antalet platser till Kinas egna universitet har skurits ned, och obekväma lärare har rensats bort.

Herr talman! Efter alla uttalanden som gjorts borde de kinesiska studenterna ha anledning att känna sig trygga i Sverige. I ett brev daterat den 7

augusti skriver utrikesminister Sten Andersson till 4 juni-rörelsen: "Den som till sist känner att han eller hon inte vill återvända till Kina kommer att få sitt fall prövat i positiv anda." I en kommentar till regeringsbeslutet den 13 juli om stöd till studerande och forskare säger invandrarminister Maj-Lis Lööw: "Även de som inte fortsätter med biståndsfinansierade studier kommer om de så önskar att under motsvarande tid få möjlighet att stanna i Sverige utan att behöva söka asyl."

Dessa löften har gått ut till studenterna i hård konkurrens med kinesiska ambassadens skrämselfpropaganda. Missförstånd och misstro har gjort att studenter sökt politisk asyl, vilket är en kardinalsynd i Kina.

Det är fullt förståeligt att studenterna misstror myndigheter, när de är vana vid att det är detsamma som förtryck. När de får avslag på ansökan om medel från Svenska Institutet, tar de det som en förvarning om att de skall utvisas. De litar inte heller på sekretessen utan misstänker att spioner kan ha tillgång till ansökningarna.

Kinesiska ambassaden säger också att säpo är ute efter dem, och studenterna är övertygade om att bulvanorganisationer, t.ex. nyhetsbyråer, spionerar och samlar information om vem som gör eller har gjort vad i Sverige.

De som sökt uppehållstillstånd i mars hade i slutet av november inte fått besked. Bara en fick besked om tillstånd i höstas, och tillståndet gällde till nyår. Dessa uppgifter har jag fått från 4 juni-rörelsen. I dag har invandrarverket enligt invandrarministern endast ett fåtal ansökningar att behandla, och det är ett glädjande besked.

I ett brev från 4 juni-rörelsen till chefen för invandrarverket, daterat den 20 november 1989, står det: "De gemensamma ansträngningarna mynnade ut i ett beslut i mitten av juli, som innebar att alla kinesiska studenter och forskare som befann sig i Sverige den 4 juni skall få stanna ytterligare ett år utan asylansökan." Invandrarminister Maj-Lis Lööw har bekräftat i sitt svar att detta beslut fattades den 13 juli 1989.

Även jag har inhämtat information från invandrarverket och då byrå 4, sektion 2. Eftersom mitt ärende gällde kinesiska studenter och forskare, antar jag att svaret gäller just dem. I brevet från invandrarverket står bl.a. att Sverige inte sänder tillbaka till Kina personer som kan anföra något slag av politiska motiv för att stanna här och att en mycket generös praxis tillämpas.

I några fall har man anfört politiska skäl för asyl och fått detta. En del vill inte ha asyl men önskar ändå av politiska skäl stanna i Sverige, och för dem görs det försök att hitta olika typer av individuella lösningar. På slutet står det: "Kineser som inte kan anföra några som helst politiska skäl och som alltså vistas här av skäl som kan betecknas som opolitiska omfattas ej av ovan angivna regler."

Men det finns ett regeringsbeslut om att de som befann sig i Sverige den 4 juni 1989 skall få stanna här ett år. Jag måste fråga invandrarministern: Varför prövar då invandrarverket om studenterna har politiska skäl för att få stanna? Varför lägger man ner en massa jobb för att hitta individuella lösningar? Beslutet är ju fattat, och ärendena borde kunna handläggas mycket snabbt.

Anf. 30 Statsrådet MAJ-LIS LÖÖW:

Herr talman! Jag tycker att det är viktigt att vi undviker nya panikkänslor, i den mån det har funnits sådana. De måste då ha byggt på någon form av missförstånd. Regeringen visade, tycker jag, mycket stor lyhördhet för den oro som vi förstod att de kinesiska studenterna i Sverige kände.

Den s.k. 4 juni-rörelsen fick på kort tid företräde först hos utrikesministern, sedan hos bistandsministern och även hos invandrarministern. Vi försökte alla försäkra de kinesiska studenterna om att de självfallet inte skulle behöva återvända till sitt hemland under nuvarande omständigheter. Vi har också diskuterat med dem om att det i många stycken vore olyckligt om de skulle behöva söka asyl. Därför fick vi försöka hitta andra lösningar. Vi har också försäkrat dem om, precis som jag sade i mitt första svar, att om situationen i Kina gör det svårt att återvända kan de påräkna att få en fristad i Sverige också fortsättningsvis.

Det var bra att vi fick den här debatten i dag. Tyvärr var det på grund av tidsskäl här i kammaren inte möjligt att ta den mycket snabbt före jul. För säkerhets skull skrev vi till 4 juni-rörelsen och gjorde ett förtydligande, så att de kinesiska studenterna skulle slippa avvakta en eventuell interpellationsdebatt för att få ytterligare besked om att de inte behövde vara oroliga.

Anf. 31 MARIA LEISSNER (fp):

Herr talman! Det är sant att regeringen reagerade snabbt och lyhört på de kinesiska studenternas begäran om att få skydd i Sverige. Problemet var bara att invandrarverket inte riktigt förmådde få fram besluten under hösten. Därför uppstod en stor oro hos de kinesiska studenterna, och vissa greps av panikkänslor, vilket man mot bakgrunden nog ändå kan förstå. Framför allt blev de bekymrade när fler och fler av dem såg sitt visum gå ut, så att de i princip vistades illegalt i Sverige. Dessutom uppstod praktiska problem. Vissa var tvungna att avstå från planerade resor i Europa m.m.

I dag är man inte lika bekymrad, för problemen har till viss del löst sig. Fortfarande finns dock ett flertal som inte fått något besked från invandrarverket. Det är väl ändå litet bekymmersamt. Jag hoppas att det inte beror på några problem i bedömningen, utan att det bara beror på invandrarverkets arbetsbelastning, och att de kinesiska studenterna kan räkna med trygghet, även om de ännu inte har fått besked.

Anf. 32 SIGRID BOLKÉUS (s):

Herr talman! Jag vill bara tacka invandrarministern för att kontakt har tagits med 4 juni-rörelsen, så att man därifrån kan gå ut till de studenter som fortfarande känner oro och tvivel.

Överläggningen var härmed avslutad.

9 § Svar på interpellation 1989/90:85 om regnskogen på Borneo

Anf. 33 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Viola Claesson har till mig ställt frågor som berör mitt besök i Malaysia våren 1988.

Under våren 1988 gjorde jag en längre resa i Asien. På inbjudan av miljöminister Stephen Yong besökte jag även Malaysia.

Malaysia är en federal stat och eftersom jag närmast kom från Filippinerna gjorde jag ett 24 timmars besök i Sarawak i syfte att dels diskutera ett antal svensk-malaysiska samarbetsprojekt på energiområdet, dels – och framför allt – med de lokalt ansvariga diskutera frågor rörande avverkning av regnskogen på Borneo. Vård för besöket var James Wong, som är miljöminister i Sarawak. Efter besöket i Sarawak besökte jag Kuala Lumpur.

Vad gäller energidiskussionerna i Sarawak diskuterade jag med SESCO, som är en organisation motsvarande Vattenfall, flera möjliga BITS-finansierade projekt. Det gällde bl.a. en studie om driftsäkerhet, minimering av överföringsförluster på transmissionssystemet, utbildning av montörer, chefsingenjörer etc. Ett flertal – sju stycken – av dessa projekt har nu realiserats.

Vad gäller problemen kring regnskogsavverkningen, önskade jag på ort och ställe själv bilda mig en uppfattning.

Men inte bara det. Jag ville också själv ta tillfället i akt att direkt till de ansvariga framföra den svenska regeringens syn på denna viktiga globala miljöfråga. Det fick jag alltså tillfälle att göra när jag träffade James Wong. Vid de samtalen framgick det klart att miljöminister Wong och jag ser på problemen med skövling av regnskogen på helt olika sätt.

Som regeringens representant är det min skyldighet att föra samtal med andra länders regeringsrepresentanter – även om jag inte delar deras värderingar. Det är just de som har en annan värdering som vi måste påverka. Jag skulle inte kunna utföra ett internationellt miljöarbete om jag inte särskilt lade ned arbete på att påverka meningsmotståndare.

Vad gäller det stora dammbygget i Sarawak, fick jag under besöket bekräftat att det har lagts på is, vilket jag hälsade med stor tillfredsställelse. Bygget skulle ha fått stora negativa effekter för den lokala befolkningen, för att inte tala om flora och fauna.

Avslutningsvis vill jag framhålla att regeringen ser med stor oro på den pågående skövlingen av världens regnskogar. Dagarna före jul fattade FN det formella beslutet att hålla en konferens om miljö och utveckling år 1992, 20 år efter Stockholmskonferensen. På dagordningen står då sådana frågor som avskogning, ökenutbredning samt slutandet av en global klimatkonvention. Inom ramen för detta arbete kommer regeringen att med kraft driva bl.a. frågan om ett stopp för den rovdrift av regnskogarna som pågår på många håll.

Anf. 34 VIOLA CLAESSION (vpk):

Herr talman! Tack för svaret.

Dokumentärfilmen "Tong Tana" har visats på svenska biografer. På åhörarläktaren sitter representanter för filmteamet, och det intresserar dem mycket vad Birgitta Dahl har att säga.

Jag har sett filmen "Tong Tana" och jag hoppas att Birgitta Dahl också har gjort det. Filmen är lärorik och den upprör. Den handlar om dollarns makt och ett ursprungsfolks kamp för sin skog.

Det svenska filmteam som spelade in "Tong Tana" i Malaysia stötte av en

tillfällighet på Birgitta Dahl i Sarawak när hon var där för att träffa den ökände miljöministern och skogsägaren James Wong. Han är en av världens rikaste män. Enligt vissa källor äger han eller åtminstone kontrollerar han regnskog på 650 000 hektar i Sarawak. Han äger också en tidning, som naturligtvis med glädje har återgivit Birgitta Dahls besök och sammanträffande med James Wong.

Statsrådet säger i sitt svar att det är hennes skyldighet att föra samtal och påverka andra länders representanter även om de har andra värderingar.

Hur har hon då påverkat James Wong? Birgitta Dahl har ju den unika möjligheten att kräva motprestationer i utbyte mot svenska projekt. Birgitta Dahl bekräftar att hon redan medverkat till sju realiserade energiprojekt i James Wongs Sarawak. Det är i samma område där ursprungsbefolkningen och regnskogarna skadas av Wongs råa politik. Detta trots att Birgitta Dahl själv fått erfara, som hon säger, att Wong ser på problemen med skövling av regnskogen på ett helt annat sätt än hon själv.

Sveriges miljöminister har därför direkt medverkat till att en regnskogsskövlare fått hjälp med svensk teknik, med svenska kraftverksprojekt och utbildningsstöd. Jag tycker att detta är mycket anmärkningsvärt, Birgitta Dahl.

Vilka övriga insatser håller Sverige på att fullfölja i Malaysia och Sarawak? Jag tycker att alla papper måste komma på bordet om vilka affärer som är på gång och vilket moraliskt stöd skogsskövlarna på Borneo ytterligare har fått av representanter för den svenska regeringen och svenska affärsintressen.

När det svenska filmteamet träffade på Birgitta Dahl i Sarawak var hon i sällskap med tio svenska män som tycktes representera svenska företagsintressen. Var det så, Birgitta Dahl? Var det en affärsresa snarare än en miljöresa det hela handlade om? Jag är väldigt intresserad av att få besked på den punkten.

Med tanke på det starka engagemang Birgitta Dahl ändå ger uttryck för i sitt interpellationssvar när det gäller att rädda regnskogen måste jag också ställa följande frågor:

Vad har miljöministern gjort för att försöka stoppa affärerna med tropiskt virke från Malaysia och Borneo? Landet är nämligen den näst största exportören av sågat tropiskt virke till Sverige. Den bästa insats Birgitta Dahl kan göra snabbt borde vara att bromsa skövlingen genom att kräva stopp för regnskogsimporten till vårt eget land. Jag undar om Birgitta Dahl har försökt göra det eller om hon är beredd att medverka till någonting sådant.

Statsrådet säger också i sitt svar att det är hennes skyldighet att föra samtal och påverka. Hur har Birgitta Dahl påverkat James Wong i Sarawak? Det vill jag framför allt veta.

Anf. 35 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Det är riktigt att det samtidigt med mig befann sig i Sarawak en delegation representerande SwedPower, som i många länder medverkar till att överföra miljövänlig och resurshushållande teknik. Detta är SwedPowers uppgift och det är vad det också rörde sig om i det här fallet. Det är alltså fråga om teknik som kan minska miljöförstörelsen och öka effektivite-

ten vid användning av energi. Representanterna för SwedPower ingick inte i min delegation.

Som jag inledningsvis sade var besöket i Sarawak ett led i en längre resa som började i Japan, fortsatte till Filippinerna – där jag också besökte Asiatiska Utvecklingsbanken – och sedan via Sabah och Sarawak gick till Kuala Lumpur. Jag har tidigare besökt Kina, Indien och Indonesien. Vid alla dessa tillfällen har min avsikt varit att föra mycket ingående samtal om behovet av att satsa på en miljövänlig och resurshushållande teknik när dessa länder skall utvecklas, och att diskutera på vilket sätt Sverige kan bidra till att överföra god teknik på samma sätt som vi nu försöker göra när det gäller Östeuropa, t.ex. Polen och de baltiska republikerna. Jag betraktar detta som utomordentligt viktigt.

Utvecklingen i den region som vi nu talar om kommer att bli helt avgörande under de närmaste decennierna. Där bor en majoritet av världens befolkning och man har den snabbaste folkökningen. Det pågår en industrialisering i stor skala, och jag förskräcks över den teknik som då används, eftersom den kommer att ödelägga dessa länders miljö och också leda till att de globala miljöproblemen ökar kraftigt. Det var dessa problem jag diskuterade med Asiatiska Utvecklingsbanken och de regeringsföreträdare jag träffade i de olika länderna. Jag betraktar detta som en utomordentligt viktig uppgift. I den mån som svenska företag har bra teknik och kan medverka till att föra över denna skall naturligtvis också de medverka i det.

Jag förde särskilt viktiga samtal med Asiatiska Utvecklingsbanken, eftersom den ju har ett avgörande inflytande på om man kan länka in utvecklingen på rätta vägar. Jag agerade då som man från Sveriges sida alltid gör i sådana sammanhang i de regionala bankerna lika väl som i Världsbanken, dvs. jag försökte styra över insatserna till sådant som skall främja en god utveckling. Det finns nämligen mycket i det förflutna som har varit i strid med avgörande krav på en resurshushållande utveckling när det gäller miljön.

För att stoppa skövlingen av regnskogen har jag mera allmänt personligen arbetat för att vi inför 1992 års globala miljökonferens skall få till stånd bindande globala avtal och också utvecklingsprojekt i u-länder som kan stoppa skövlingen av regnskogen. Vi har sådana projekt inom ramen för det svenska biståndet, och jag vill meddela Viola Claesson att det finns sådana även på Borneo.

Anf. 36 VIOLA CLAESSION (vpk):

Herr talman! Birgitta Dahl talade mångordigt om de insatser som hon har gjort genom att diskutera med olika personer för att medverka till att miljövänlig och energisnål teknik kan överföras med hjälp av svenska företag till olika länder. Det är väl ändå så, att SwedPower representerar svenska affärsintressen, Birgitta Dahl? Det är möjligt att det var tio representanter från SwedPower som råkade vara där samtidigt som Birgitta Dahl. Vi förstår att det i vilket fall som helst inte var en ren tillfällighet. Det var i varje fall delvis en affärsresa.

Birgitta Dahl hänvisar till en internationell FN-konferens 1992 om miljön, och det räcker verkligen inte långt. Eftersom Birgitta Dahl har ett sådant

Prot. 1989/90:49
11 januari 1990

Svar på interpellationer och fråga

engagemang för regnskogen och har varit i Sarawak och diskuterat med James Wong tror jag att hon känner till att regnskogsskövlingen i området är fullbordad om fem eller sex år.

Det innebär att om två år när den här internationella konferensen skall äga rum, där man skall diskutera dessa problem såväl när det gäller Borneo som andra områden, har hälften av den ytterst värdefulla regnskogen försvunnit. Det är därför jag, i likhet med så många andra, kräver snabba åtgärder.

Trots att Birgitta Dahl har unika möjligheter att påverka och pressa en sådan regim som den hon har träffat i Sarawak vill hon i utbyte mot svensk hjälp – det handlar t.o.m om utbildningsstöd – tvinga fram att skövlingen upphör. Men miljöministern kan inte här ge mig ett enda bevis på att så har skett. Det är det som jag har efterlyst.

För att avsluta med ytterligare ett par exempel på vilken förskräcklig person miljöministerns kollega i Sarawak är vill jag tala om att han fällt påståendet som "Det regnar alldeles för mycket på Borneo. Det hindrar mig från att spela golf. Det bästa sättet att förbättra sin golf är att hugga ner regnskogen." Jag tror inte att han fällt sådana yttranden direkt till Birgitta Dahl, men han har fällt liknande yttranden i Tong Tana, och därför förstår vi att han stoltserar med sin råhet. Jag begriper inte hur Sveriges regering och Birgitta Dahl kan både stödja och medverka till att hjälpa regimer som fördärvar och skövlar på det sätt som man gör i Sarawak. Förresten hyllar James Wong Husqvarnasågen som man använder vid skogsskövlingen. Det är också svensk teknik, Birgitta Dahl!

Anf. 37 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Jag vill med en viss skärpa säga till Viola Claesson att det är en alldeles stollig inställning, att det skulle vara fel att ha kontakter och föra samtal med dem som behöver förändras. 1992 års konferens skall inte vara en konferens där detta skall diskuteras, utan då skall det förhandlingsarbete i vilket Sverige spelar en ledande roll och som redan har satts i gång vara så långt framskridet att det senast då skall finnas globala, bindande konventioner färdiga att underteckna.

Redan nu arbetar emellertid Sverige i en rad länder med projekt för att motverka miljöförstörelsen och med skogsprojekt. Vi för åtskilliga ganska skarpa samtal med olika länders regeringar. Dessa diskussioner och förhandlingar präglas inte av någon idyll, och det var det inte heller när jag var i Sarawak. Det var heller inte någon idyll när jag var i Kuala Lumpur och tog upp mänskliga rättighetsfrågor på grund av att man där hade fängslat bl.a. partivänner till mig. Dessa mycket hårda diskussioner ledde till att åtskilliga av dessa därefter frigavs.

För att kunna bedriva ett effektivt arbete måste jag söka upp och, om det behövs, gräla med och göra allt för att påverka dem, vars politik vi anser utgör en fara, vare sig det handlar om mänskliga rättigheter eller om miljöförstörelse.

Dessutom råkar det vara så, att Malaysia för närvarande är ordförande i den s.k. 77-gruppen, med vilken vi har bedrivit ett mycket ingående förhandlingsarbete i samband med förarbetet inför 1992 års konferens, t.ex. i FN i

höstas när generalförsamlingen behandlade det förslag som Sverige har väckt om inriktningen av denna konferens och där just insatser mot skövlingen av regnskogen är en av huvudpunkterna.

Prot. 1989/90:49
11 januari 1990

Svar på interpellationer och frågor

Anf. 38 VIOLA CLAESSION (vpk):

Herr talman! Jag vill också med skärpa inpränta att jag aldrig har kritiserat, och aldrig tänker kritisera, att det förekommer miljökonferenser och överläggningar mellan olika parter och olika länders representanter. Det är fullständigt självklart. Birgitta Dahl behöver inte använda några minuter för att polemisera i den frågan.

Jag talar i stället om att man skall använda dessa tillfällen på ett sådant sätt att det verkligen händer någonting i praktiken. Att jag tycker att det här besöket och händelseutvecklingen i samband med och efter besöket är så anmärkningsvärda, beror på att det mera har liknat en affärsresa än en miljöresa, Birgitta Dahl.

Återigen ställer jag frågorna: Vad har hänt som har förbättrat läget när det gäller ursprungsbefolkningen, penanerna, och de skogsområden som de lever i? Vad har hänt efter besöket, efter de avtal som har slutits och efter de fullgångna projekt mellan svenska intressenter och Sarawak och Malaysia, som bevisar att regnskogsskövlingen minskar?

Jag vill upprepa ytterligare en fråga: Tänker Birgitta Dahl medverka till att vi kan stoppa importen av ädelträ från Malaysia? Det är den näst största exportören till Sverige av sågat ädelvirke. Det är en uppgift som jag har fått genom Utrikespolitiska Institutet. Birgitta Dahl har faktiskt inte ens försökt dementera den.

Till sist vill jag ta upp en sak som deltagarna i det svenska filmteamet och en del andra som har fått kännedom om det undrar över. Birgitta Dahl tycks ha utträttat ganska mycket när det gäller svenska projekt under sitt besök på 24 timmar. Om Birgitta Dahls ärende verkligen var att påverka i miljöhänseende för att spara energi åt ett land långt borta, varför var då sekretessen så hård kring det här som inte kallades för en delegation, dvs. de tio affärsmännen från SwedPower och andra i sällskap med Birgitta Dahl? En journalist som fanns där samtidigt med det svenska filmteamet fick nämligen inte ta bilder. Towe Matre, som jag har talat med, säger att Birgitta Dahl sade till henne efter en klapp på huvudet: "Det här är alldeles för känsligt, lilla vän." Eftersom Birgitta Dahl mera har beskrivit de projekt som har genomförts än i praktiken genomförda miljöprojekt, börjar jag förstå att det har varit känsligt.

Anf. 39 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Den beskrivning som Viola Claesson nu ger – och som liknar en artikel i Expressen i december – är faktiskt helt felaktig när det gäller vad som hände. Något sådant yttrande har jag aldrig fällt.

Vi kom fram vid 23.30-tiden på natten, och av en händelse träffade vi på teamet. Då sade jag att det var för sent för den intervju som de ville göra, men jag erbjöd mig att träffa dem vid frukosten tidigt nästa morgon. De infann sig inte.

De hade väntat i flera veckor på att få en intervju med James Wong. På

deras vägnar krävde jag att de skulle få göra en sådan. Jag sade att den svenska regeringen anser att journalister bör få tillfälle att ställa de frågor de vill ställa till honom. De fick göra det, tack vare att jag intervenerade till deras förmån.

Alla möjliga andra uppgifter som har figurerat är icke korrekta.

Överläggningen var härmed avslutad.

10 § Svar på interpellation 1989/90:99 om de framtida elkostnaderna

Anf. 40 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Ivar Franzén har frågat finansministern om regeringen avser att lägga förslag om att el bör prissättas med utgångspunkt från den långsiktiga marginalkostnaden. Ivar Franzén har vidare frågat om vilka åtgärder regeringen i så fall avser att vidta för att neutralisera de negativa effekterna på bl.a. industrins konkurrenskraft och elvärmecabonntenternas boendekostnader som en övergång till ett elpris baserat på långsiktig marginalkostnad innebär.

Arbetet inom regeringskansliet är så fördelat att det är jag som skall svara på interpellationen.

Behovet av ny elproduktionskapacitet kommer att medföra höjda kostnader i elproduktionen. Detta kommer att påverka prisnivån, vilket också är önskvärt. Höjda elpriser innebär bl.a. en ökad ekonomisk stimulans till att hushålla med elenergi.

Det är viktigt att vi kan utnyttja elsystemets sammanlagda produktions- och distributionsresurser på ett effektivt sätt. I ett internationellt perspektiv anses den svenska elmarknaden fungera väl i detta avseende. En viktig orsak till detta är att staten har undvikit att gå in och reglera eller styra elprissättningen. Det finns enligt min mening inga skäl att ändra på detta förhållande.

Vi kan dock – som jag nyss nämnde – förutse prishöjningar på el under 1990-talet. Orsaken till dessa är inte enbart behovet av ny elproduktionskapacitet. Under 1980-talet har prishöjningar hållits tillbaka av bl.a. överskottssituationen på elmarknaden, som också Ivar Franzén berör i interpellationen.

De höjda elpriserna kommer att medföra höga vinster i delar av den existerande kraftproduktionen. Regeringen har i december 1989 tillkallat en särskild utredare för att utreda frågan om kraftföretagens vinster. Utredaren skall bl.a. bedöma storleken av de vinster som kan uppkomma i kraftindustrin som helhet eller inom vissa typer av kraftföretag. Om utredaren finner att dessa vinster blir betydande skall denne redovisa lämpliga åtgärder för att vinsterna i ökad utsträckning skall kunna komma hela samhället till del.

De kommande prishöjningarna på el kan komma att innebära påfrestningar för bl.a. den elintensiva industrin. Detta gäller särskilt om elprishöjningarna blir avsevärt större i Sverige än i våra konkurrentländer. Regeringen har därför tillkallat en särskild utredare för att undersöka hur konkurrensförhållandena för den elintensiva industrin påverkas under kärnkrafts-avvecklingen.

Utredaren skall bl.a. redovisa förslag till åtgärder som leder till rimliga konkurrensvillkor och värnar långsiktiga överlevnadsmöjligheter för den *elintensiva industrin*. De förslag som utredaren lägger fram skall syfta till att underlätta en anpassning till de elprishöjningar som mot bakgrund av högre kostnader i elproduktionen är nödvändiga och önskvärda av samhällsekonomiska skäl. Utredaren skall redovisa resultatet av sitt arbete den 1 mars i år.

När det gäller boendekostnaderna i elvärmda hus har regeringen uppdragit åt plan- och bostadsverket och statens energiverk att bedöma den reala kostnadsutvecklingen till år 1995 för uppvärmning av eluppvärmda bostäder. Inför den energipolitiska propositionen som planeras till hösten 1990 utreder vidare statens energiverk på regeringens uppdrag möjligheterna att ersätta elvärmerna i bostäderna.

Regeringen avser att återkomma till dessa frågor i den energipolitiska propositionen hösten 1990.

Anf. 41 IVAR FRANZÉN (c):

Herr talman! Jag tackar miljö- och energiministern för svaret. Det är ett intressant svar, men det undviker att beröra problemets kärna.

Jag delar statsrådes uppfattning att vi skall undvika en statlig reglering av elpriset. Det är tvärtom angeläget att vi förbättrar energimarknadens funktion, reducerar den monopolliknande situation som i dag råder och skapar en ökad konkurrens på energimarknaden.

Det prispressande överskott på el som har funnits de senaste fem åren har inte skapats av fristående aktörer, utan av huvudaktörerna på elmarknaden. Deras totala grepp om marknaden har gjort det möjligt att hantera kärnkraftens miljardförluster, genom att utnyttja befintlig vattenkrafts stora vinster.

Det dagsaktuella problemet är att det i debatter och i utredningar sker en närmast ohederlig sammanblandning av kostnad och nya prissättningssystem, vilket ger en helt felaktig bild av beslutsunderlaget för hur vi kan och bör förnya vårt elproduktionssystem.

Ett tydligt exempel på detta är utredningen om ett miljöanpassat energisystem som statens energiverk och naturvårdsverket svarar för. Utredningen visar klart att det finns goda möjligheter att åstadkomma ett miljöanpassat energisystem som klarar kärnkraftsavvecklingen och lämnar de fyra stora Norrlandsälvarna orörda utan att vi behöver öka koldioxidutsläppen.

Men det är inte budskapet om de goda möjligheterna att åstadkomma ett miljöanpassat energisystem som dominerat i pressen, utan man har där talat om de höga elpriser som anses bli följderna om vi genomför detta system. "Elpris över en krona, om vi väljer ett miljöanpassat energisystem" har varit en vanlig tidningsrubrik. Detta ger en falsk bild av verkligheten.

I ett av miljöalternativen räknar statens energiverk med en elanvändning på 103 TWh, dvs. miljarder kilowattimmar, per år. Av dessa utgörs ca 75 TWh av befintlig billig vattenkraft och redan utbyggd kraftvärme och mottryckskraft. Den genomsnittliga kostnaden för denna elström överstiger inte 10 öre per kilowattimme.

Av återstoden beräknas 8–10 TWh produceras med vindkraft och 17–20 TWh med ny kraftvärme och mottryckskraft. Genomsnittskostnaden för denna produktion behöver inte överstiga 40 öre per kilowattimme.

Till detta kommer att ett par TWh el måste produceras med kondenskraft baserad på olja för att klara belastningstoppar och som reserv vid driftstörningar. Det kommer att kosta ca 1 krona per kilowattimme.

Om vi summerar detta får vi en genomsnittskostnad på ca 19 öre per kilowattimme, dvs. ganska obetydligt över dagens genomsnittspris som ligger på 15–16 öre.

Det man talar om i utredningen är inte verkliga kostnader utan ett antagande om priset baserat på vad elströmmen kostar att producera i det senast byggda och dyraste kraftverket och ett antagande om att priserna på biobränslen kommer att fördubblas på grund av höga koldioxidavgifter på kol och olja.

Det föreslagna prissättningssystemet skapar nästan otroliga övervinster, dvs. intäkter som inte motsvaras av några som helst kostnader. Detta utgör en fri resurs som i och för sig kan återföras till näringsliv och konsumenter.

Om vi utgår från ett elpris till konsumenterna på ca 1 krona och antar att distributionskostnader, skatter m.m. utgör 40 öre, återstår 60 öre som ersättning för elen från kraftverket. Genomsnittskostnaden för befintlig vattenkraft, kraftvärme och mottryck är ca 10 öre. Vinsten är då 50 öre per kilowattimme, vilket motsvarar 37,5 miljarder kronor. Till detta skall läggas en vinst på ca 40–60 öre per kilowattimme från tillkommande vindkraft och kraftvärme, vilket späder på detta belopp med ytterligare 4–5 miljarder kronor. Vi får med detta nya system ett belopp om 42 miljarder kronor som inte motsvaras av några direkta kostnader. Detta motsvarar hälften av momsintäkten för år 1989. Det är mycket angeläget att vårt handlande inte styrs av tron att detta utgör verkliga kostnader.

Det har ägnats spaltkilometer åt att beskriva hur svensk energiintensiv industri kommer att slås ut av orimligt höga elpriser. Det är fråga om elpriser som inte är motiverade av verkliga kostnader och som skapar en orimlig vinst och en gigantisk kapitalöverföring från industri och konsumenter till ett fåtal kraftföretag. Min följdfråga till miljö- och energiministern är: På vilket sätt avser regeringen, utöver vissa utredningar, att aktivt medverka till att klarlägga hur stor den verkliga kostnaden för ett valt energisystem är och hur olika prissättningssystem påverkar priset på energi?

Jag tror att ett sådant klarläggande är mycket viktigt för att få ett korrekt beslutsunderlag och framför allt för att inte felaktiga och felstyrande opinioner skall bildas som försvårar för oss alla att fatta de riktiga och optimala besluten. Det är mycket angeläget med en konkret, helhjärtad och massiv insats på detta område så att det svenska folket får en korrekt bild av vad olika energisystem kostar.

Anf. 42 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Ivar Franzén har rätt i att det i onödan blir en stor förvirring i debatten när man blandar ihop frågorna om långsiktiga marginalkostnadsberäkningar med det pris som verkligen tas ut och som i ett system som vårt beror på hur marknaden fungerar och hur den påverkas av olika faktorer.

Jag kan försäkra Ivar Franzén att sakfrågan mycket ingående har diskuterats i det arbete som nu pågår både i den grupp som består av fyra personer, och som skulle kunna döpas till fyrklövern om inte centern och Ivar Franzén

har något emot det, och inom regeringen inför den kommande propositionen. Det gäller bl.a. den lämpliga avvägningen mellan olika faktorer samt den effekt de får framöver på priset, energiomställningen och för hushållens och industrins situation.

Det är alldeles riktigt att det pris som i dag tas ut inte motsvaras av den långsiktiga marginalkostnaden. Det är riktigt att vi har kunnat hålla en låg kostnad tack vare att den billiga vattenkraften har kunnat väga emot de högre produktionskostnader som vi har i kärnkraftverken. Detta gäller särskilt för de senast byggda kärnkraftverken. Detta förhållande har huvudsakligen varit till stor nytta, eftersom detta är skälet till att vi i Sverige har så låga elpriser. Detta har i sin tur gynnat industrin och gjort det möjligt att utnyttja el för att ersätta olja, dock endast under en övergångstid.

Det är också korrekt att det är ett problem att vi i dag egentligen har ett för lågt pris på el på grund av överkapaciteten. Detta skapar många problem inom energipolitiken och för framtidsplaneringen. Var vi kommer att hamna beror på vilken produktionskapacitet vi kommer att få i förhållande till behovet.

Det finns två sätt att långsiktigt garantera rimliga elpriser i Sverige. Det ena är att fortsätta att bygga ut för en överkapacitet som tvingar kraftföretagen att realisera elen. Detta är en från samhällsekonomisk synpunkt och från miljösynpunkt mycket olämplig lösning. Det andra sättet är att se till att effektivisera elanvändningen så att den gamla billiga vattenkraften kan klara uppgiften att balansera priset så att det hålls på en rimlig nivå. Jag vill därför med stor kraft understryka att en effektivisering av elanvändningen är det bästa sättet att motverka många av de problem som Ivar Franzén har tagit upp i sin interpellation och i sitt inlägg.

Jag vill påpeka att regeringen så sent som i den budget som presenterades i går har med dels skärpta regler när det gäller elvärmda bostäder, dels en ytterligare ökning av anslaget till statens energiverk för insatser för att främja en effektivare elanvändning och för att ersätta el för uppvärmning.

Under detta anförande övertog talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 43 IVAR FRANZÉN (c):

Herr talman! Med tanke på den inriktning som Birgitta Dahl deklarerar här måste jag önska "fycklövern" lycka till och får bara innerligt hoppas att den behåller en grön färg. Då finns det utomordentliga möjligheter till en viss bredd i kommande energibeslut.

Det är mycket glädjande att det finns en så god samstämmighet mellan miljö- och energiministerns synpunkter och mina, och jag hoppas att en sådan överensstämmelse också skall komma att föreligga mellan hennes efterträdare och mig.

Jag vill ytterligare kommentera två saker, och även ställa en följdfråga.

Låt mig först ta upp frågan om kostnaden för överkapaciteten. Man kan se den frågan som ett exempel på hur debatten kan vilseleda. I debatten har den samhällsekonomiskt olönsamma överkapacitet som Birgitta Dahl nu talar om framställts som något för svenska konsumenter mycket välsignelse-

bringande. Jag nämner i min interpellation att vi har en överkapacitet inom elproduktionen av sådan storlek att om t.ex. O 3 eller Forsmark 3 skulle ha fungerat på en fullt ut konkurrensutsatt marknad, skulle dessa reaktorer ha gått med en förlust på ca 1 000 milj. kr. per år, som kunde ha fångats upp av den billiga vattenkraften.

Det krävs en pedagogiskt storartad insats för att i detta skede få svenska folket att genomskåda kraftbolagens visserligen företagsekonomiskt delvis riktiga men i övrigt missvisande information om betydelsen av att vi bygger nya kondenskraftverk. I den proposition som lades fram i går talas det också om ett investeringsprogram där Vattenfall får stora belopp för utbyggnad av värmekraft, som till icke oväsentliga delar är kondenskraft. Om jag minns rätt omfattar detta investeringsprogram ca 5–6 miljarder under en treårsperiod.

Det är viktigt att föra fram en effektivare energianvändning som den miljömässigt och ekonomiskt riktiga lösningen, men, Birgitta Dahl, varför är satsningarna så blygsamma i just det avseendet? Varför har alla stöd tagits bort, varför har kommunala energirådgivare avskaffats osv? Birgitta Dahl säger att detta är en viktig fråga, och det är vi överens om. Men varför har det då sedan 1985 förekommit en konsekvent nedrustning på detta område? Tänk så mycket mer vi skulle ha hunnit med och hur mycket bättre situationen skulle ha varit i dag, om den satsning som påbörjades av Fälldinregeringen fått fortsätta och inte hade avbrutits så beklagligt av Birgitta Dahl!

Anf. 44 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Det är inte så att vi inte satsar. Tvärtom beslöt vi för snart två år sedan i samband med 1988 års energiproposition om en betydande satsning på effektivare el- och energianvändning. Då anslogs 150 milj. kr., och det sades att det var en del i en större satsning på 400 milj. kr. som skulle göras och att nästa steg skulle tas sedan vi hade kunnat utvärdera hur den första satsningen hade fallit ut. Nu har det gått så bra att vi utan att avvakta utvärderingen har anslagit 50 milj. kr. i årets budget. Det är ett uttryck för att vi prioriterar detta område. Också i de pågående energiforskningsprogrammen är detta ett prioriterat område.

I det investeringsprogram som redovisas i budgeten ingår förslag om ett antal anläggningar. Jag vill påminna Ivar Franzén om att vi dels mycket klart uttalar att vi skall ge företräde åt kraftvärmeproduktion och om att vi inte har tagit ställning till de enskilda anläggningarna utan att dessa skall prövas. Jag kan inte utesluta att det blir någon kondensanläggning. Det kan finnas skäl som motiverar en sådan men som jag inte skall gå närmare in på här. Regeringens prioriteringsordning är dock alldeles klar.

Jag vill avslutningsvis säga två saker till Ivar Franzén.

Med anledning av fyrklöverdiskussionen vill jag peka på att Helga Henschen en gång på socialdemokraternas vägnar sade så här i just denna fråga: Vår gröna dröm är röd. Jag vill understryka för Ivar Franzén att det här nog är en rödklöver. Jag hoppas dock att vi också från den utgångspunkten skall finna vägar till breda lösningar i energifrågan.

Allra sist vill jag tacka Ivar Franzén för många intressanta debatter i energifrågan. Jag är alldeles säker på att vi återkommer i miljöfrågan.

Herr talman! Det är nivån och bredden på satsningarna för en effektivare energianvändning som jag riktar kritik emot. Vi har olika ståndpunkter i det avseendet. Vi menar från centerns sida att sådana är så angelägna att hela svenska folket måste delta. Det räcker inte att kraftbolag och ytterligare utvalda får pengar och i och för sig på ett bra sätt för utvecklingen vidare. Den breda satsningen, som ger resultat, är de mångas insatser, och medvetenheten om detta har på ett beklagligt sätt minskat under åren sedan 1985, som vi ser som förlorade år.

Grundpelarna i uppbyggnaden av ett nytt energisystem är effektivare energianvändning och en övergång till förnybar energi, för att klara våra mål på områden som miljö, ekonomi, sysselsättning, regional balans och kanske också i viss mån demokratifrågorna, för det storskaliga monopolistiska energisystemet är en fara också för demokratin.

Vad gäller biobränslen vill jag peka på att de förädlade biobränslena tyvärr i stort sett slagits ut under de senaste åren med låga oljepriser. Det finns kvar en pelletsfabrik och ett par tre brikettfabriker. Detta är en viktig resurs när vi nu skall öka användningen av bioenergi. Jag skulle vilja lägga miljö- och energiministern verkligt varmt om hjärtat att vi här måste få en utvecklingsmöjlighet. Vi har här ett bränsle som är nästan lika koncentrerat som olja och vars användning därmed inte är så begränsad till växtplatsen. Något som det också är utomordentligt viktigt att vi får satsa på och utveckla är förgasningstekniken.

Jag vill poängtera att förnyelsen av vårt energisystem är en fråga för hela svenska folket. Jag tror att vi har ett gemensamt ansvar för att försöka ge en sådan sakligt bred information som skapar opinion och förutsättningar för att vi får hela svenska folket att medverka.

Med detta vill jag också verkligen tacka energiministern för många intressanta, ibland något hårda debatter, som jag tycker ändå har skapat en betydande förståelse oss emellan, även om – vilket jag måste beklaga – besluten i regeringen inte alltid blivit de som jag har hoppats på.

Överläggningen var härmed avslutad.

11 § Svar på interpellation 1989/90:101 om produktionen av klorblekt massa

Anf. 46 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Hans Leghammar har frågat mig om regeringen kan acceptera att produktionen av klorblekt massa ökar och vilka åtgärder regeringen är beredd att vidta för att minska användandet av klorblekt massa.

Låt mig först slå fast att ett viktigt mål för miljöarbetet är att ämnen och produkter som är skadliga för människors hälsa eller för miljön så långt som möjligt ersätts med sådana som är mindre skadliga och helst ofarliga. Utsläpp från bl.a. industrin måste minskas till oskadliga nivåer.

Massaindustrin svarar för de största utsläppen i Sverige av klorerade organiska föreningar. Framställning av klorblekt massa innebär en allvarlig mil-

jöbelastning som industrin, bl.a. till följd av samhällets krav, arbetar intensivt med att reducera. Likaså kan hanteringen av klorblekta produkter medföra miljöproblem när de blir avfall.

Genom 1988 års miljöpolitiska riksdagsbeslut skärptes kraven för utsläpp av organiska klorföreningar från tillverkning av klorblekt massa. Bl.a. skall åtgärder ha påbörjats i massabruken senast år 1992 för att minska klorutsläppen till 1,5 kg klor per ton massa. Utsläppen beräknas minska med 60–70 % under en tioårsperiod, räknat från 1984 års nivå. Industrin ligger nu väl framme i förhållande till denna tidsplan.

Naturvårdsverket har vidare fått regeringens uppdrag att senast den 30 mars 1990 redovisa en avvecklingsplan för utsläpp av klorerade organiska ämnen från skogsindustrin.

Jag kan också nämna att Nordiska ministerrådet (miljöministrarna) kommer att redovisa en gemensam nordisk plan för begränsning av utsläppen från massfabriker. Planen skall behandlas i Nordiska rådet i februari 1990. Sverige arbetar också aktivt tillsammans med övriga nordiska länder för att få till stånd motsvarande överenskommelser med samtliga Östersjöstater och Nordsjöstater. Arbetet drivs inom Helsingforskonventionen, Pariskonventionen och den tredje Nordsjökonferensen. Jag har också tagit upp frågan med miljöministrarna i Sovjetunionen och de baltiska republikerna. Jag har då framhållit vikten av att lösa dessa länders stora miljöproblem i samband med tillverkning av pappersmassa och redovisat de möjligheter som finns till miljövänlig produktion.

Sverige har även vid överläggningar inom EG informerat om den svenska synen och om vidtagna åtgärder.

Användningen av klorblekt massa bör, enligt min mening, upphöra i pappersproduktion där sådan massa inte behövs av särskilda skäl. Kemikalieinspektionen har på uppdrag av regeringen redovisat uppgifter om vilka pappersprodukter som innehåller klorblekt massa och vilka organiska klorföreningar, inkl. dioxiner, som förekommer i massan som en följd av klorblekningen.

Kemikalieinspektionen anser att klorblekta hygienprodukter i princip bör försvinna och föreslår att branschen redovisar eventuella områden där endast en klorblekt produkt kan fullgöra produktens alla funktionskrav. Kemikalieinspektionens rapport bereds för närvarande i regeringskansliet.

Genom en kombination av olika insatser räknar jag med snabbare övergång till miljövänligare produktion och renare produkter. Exempel på sådana insatser är hårdare ställda krav vid omprövning av villkor för skogsindustriella anläggningar för framställning av klorblekt massa samt överläggningar som jag haft med branschorganisationer. Ett annat exempel är det i budgetpropositionen presenterade förslaget att kemikalielagen förtydligas så att skyldigheten för producenter och importörer att ersätta skadliga kemiska produkter med oskadliga eller mindre skadliga, den s.k. substitutionsprincipen, klart framgår av lagen.

Ytterligare exempel på åtgärder är att genom olika informationsinsatser öka konsumenternas miljömedvetenhet. Jag vill här nämna att regeringen under hösten tog initiativ till att införa en miljömärkning av produkter i Sverige. Syftet med denna märkning är att konsumenterna skall kunna få väg-

ledning om hur man väljer de minst miljöbelastade produkterna när man handlar. Genom detta kommer marknaden själv att kunna styra mot en övergång till mindre farliga produkter. Arbetet med kriterieutveckling pågår. De första produkterna med miljömärket väntas finnas på marknaden om cirka ett halvt år.

Slutligen vill jag framhålla att jag delar Hans Leghammars uppfattning att den svenska miljörörelsen bedriver ett viktigt arbete genom att överföra erfarenheter till miljörörelser i andra länder från utvecklingen i Sverige. Jag kan också nämna att statliga bidrag utgår såväl till svensk miljörörelse som till internationella miljöorganisationer för bl.a. informationsverksamhet. Som exempel på detta kan nämnas Svenska naturskyddsföreningen och International Union For Nature Conservation, IUCN.

Anf.47 HANS LEGHAMMAR (mp):

Herr talman! Jag vill tacka miljöministern för svaret. Även om jag har vant mig vid att miljöministern oftast håller vackra tal om vikten av en god miljö i sina svar på frågor och interpellationer.

Tyvärr blir det alltför ofta inte mer än ord. Mina frågor är fortfarande frågor utan några klara och entydiga svar.

Min första fråga var om det enligt regeringen över huvud taget är acceptabelt att denna produktion av klorblekt massa får lov att öka. Enligt min mening är det helt oacceptabelt att denna produktion ens försöker att få igenom en volymökning som t.ex. den i Halland på Värö bruk.

Miljöpartiet de gröna gick våren 1988 ut med förslag om att snabbt avtrappa försäljningen av klorblekt produktion i Sverige. Det borde vara lätt för regeringen att ta upp som ett lagförslag att underlätta för industrin att göra en nödvändig omläggning av massafunktionerna.

Min andra fråga var om hittills vidtagna åtgärder räcker för att minska användandet av klorblekt massa. Svaret borde vara enkelt; ett nej. Då kunde inte Värö bruk eller andra massafabriker ens komma på tanken att lägga in en ansökan om en ny produktionsvolymökning.

Det finns dock ett hopp om förändring. Med den nya lagstiftningen, som riksdagen har ålagt regeringen att verkställa, dvs. substitutionsprincipen, som miljöministern nämnde i sitt svar, innebär att de som hanterar eller importerar kemiska produkter kommer att tvingas till en produktion av ämnen som det finns miljövänligare ersättningsmedel i och som får ersätta de farliga ämnena som t.ex. klor. Med denna lag, rätt genomförd, borde vi kunna enas om att minst 90 % av produktionen av klorblekt massa skall avvecklas snarast, då klor inte behövs i de flesta massaproduktionerna.

I riksdagens jordbruksutskott fick majoriteten till slut igenom en sådan skärpning av substitutionsprincipen, även om det satt långt inne. När nu regeringen i budgeten presenterar det nya förslaget måste jag få ställa en kompletterande fråga om utformningen. På s. 52 i bil. 16 säger miljöministern att det är producenterna och importörerna som skall tvingas att använda substitutionsprincipen. I själva lagtexten på s. 266 i samma bilaga står det att lagen skall åläggas dem som hanterar och importerar de kemiska produkterna. Jag förutsätter att det är lagen som skall gälla och inte ministrerns förslag på s. 52. Varför denna hopblandning av producenter och uttrycket att den som

hanterar kemiska produkter skall åläggas lagen? Det är faktiskt ganska stora skillnader i innebörden.

När det gäller den tredje frågan om regeringen kan medverka till att få i gång en riktad kampanj utomlands blir svaret att det minsann ges pengar till vissa organisationer. Men det är inte det som frågan gäller. Vi behöver en riktad kampanj för att underlätta för industrin att få ut sina icke klorblekta varor på marknaden.

Anf. 48 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Jag börjar med den sista frågan med att säga att jag personligen har medverkat vid åtskilliga tillfällen i den typ av riktade kampanjer, intervjuer i TV, radio och massmedia, som har varit ett inslag i miljörelsens kampanjer i andra viktiga användarländer, framför allt dit Sverige exporterar sina produkter.

Vissa frågor svarar man bättre sakligt på genom att vara litet mera utförlig än att säga bara ja eller nej. Naturligtvis räcker hittills vidtagna åtgärder inte. Om vi tyckte det skulle vi inte ha givit naturvårdsverket i uppdrag att redovisa en avvecklingsplan, eller kemikalieinspektionen uppdraget att gå igenom vilka produkter som finns på den svenska marknaden.

Vi har i olika sammanhang mycket klart deklarerat att det första steget vi har tagit nu genom en omprövning av alla anläggningar så att de till början av 90-talet skall minska sitt klorutsläpp med 60–70 % skall följas av ett andra steg. Det är för att förbereda detta som naturvårdsverket har fått sitt uppdrag.

Det finns en rad ytterligare förslag i det program som regeringen redovisade i samband med framläggandet av budgetpropositionen i går som ger oss bättre hjälpmedel när det gäller att få bort farliga ämnen och produkter ur produktionen och ur marknaden. Naturligtvis gäller lagen, och texten beskriver samma förhållande som uttrycks i lagen.

En förutsättning för att man över huvud taget skall acceptera att produktionen ökar är att utsläppen inte ökar. Helst skall de minska. Den principen har vi tillämpat vid ställningstagandet till olika frågor. När Värö bruk fick sitt tillstånd för nuvarande produktion skärpte regeringen de krav på utsläppen som koncessionsnämnden hade fastställt genom ett beslut som fattades för någon tid sedan – jag tror att det var förra året. Nu har Värö bruk lämnat in en ansökan till koncessionsnämnden om en mindre ökning på 30 000 ton av produktionen. Denna ansökan har ännu inte behandlats. Och som Hans Leghammar säkert vet får jag inte lägga mig i koncessionsnämndens bedömning.

Men jag upprepar den princip som tillämpas, nämligen att en produktionsökning inte får medföra ökning av miljöproblemen. Värö bruk ingår i Södra Skogsägarna, som har mycket större utbyggnadsplaner framför allt i Mönsterås. Enligt den ansökan som Värö bruk har inlämnat till regeringen kommer företaget att använda en teknik som innebär att utsläppen per ton producerad massa minskar från 1,5 till mindre än 0,5 kg per ton. Även de totala utsläppen av klorhaltiga produkter kommer att minska efter den mycket kraftiga produktionsökningen, om regeringen ger tillstånd till verksamheten, detta enligt företagets egna planer. Jag kan inte föregripa regeringens beslut,

men jag vill än en gång understryka den mycket hårda bedömning som regeringen har gjort i samtliga sådana ärenden.

Prot. 1989/90:49
11 januari 1990

Anf. 49 HANS LEGHAMMAR (mp):

Herr talman! Birgitta Dahl säger att mycket stora krav kommer att ställas vid omprövningen. Jag undrar om man vid omprövningar när det gäller massaproduktionen kommer att tillämpa substitutionsprincipen. Om lagen som är på gång tillämpas fullt ut kan man konstatera att minst 90 % av all producerad massa inte behöver vara klorblekt. Då är det ingen idé att tala om huruvida utsläppen skall minska vid volymprocentökningar, utan då är det bara att säga nej. Det viktiga är faktiskt att få bort kloretn från massaprodukterna, inte att minska kloretn vid produktionen.

Svar på interpellationer och frågor

Överläggningen var härmed avslutad.

12 § Svar på interpellation 1989/90:95 om alternativa drivmedel för bilar

Anf. 50 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Roland Larsson har frågat finansministern om bl.a. hans syn på bilens roll i det framtida transportsystemet, beskattningen av bilar samt alternativa drivmedel.

Arbetet inom regeringskansliet är så fördelat att det är jag som skall svara på interpellationen.

Jag anser i likhet med Roland Larsson att bilen i många fall är en viktig förutsättning för välfärdsutvecklingen. Bilen kommer därför i hög grad att vara en del av det framtida transportsystemet. Vi måste samtidigt konstatera att bilismen medför betydande miljöproblem i form av utsläpp av stoft och luftföroreningar samt buller. Dessa problem är särskilt påtagliga i storstadsområdena. Bilismen svarar för omkring hälften av kväveoxidutsläppen och en tredjedel av koldioxidutsläppen. Vidare svarar bilismen för en stor del av bullret och nedsmutsningen i våra städer. Det krävs kraftfulla åtgärder för att dessa miljöproblem skall kunna lösas och för att bilens fördelar skall kunna utnyttjas till fullo. Ett av huvudsyftena med de överläggningar som regeringen inledde med bl.a. bilindustrin på Harpsund för några månader sedan var just att diskutera möjligheterna att minska transportsektorns miljöpåverkan i olika tidsperspektiv. Vi har följt upp denna överläggning med ytterligare kontakter med bl.a. bilindustrin och oljebranschen.

Sverige har tidigare tagit initiativ till ett möte om transport- och miljöfrågor som Europeiska transportministerkonferensen arrangerade i Paris i höstas. Sverige, som nu erhållit ordförandeskapet i gruppen, avser bl.a. vid gruppens nästa möte i Stockholm senare i vår att med kraft driva dessa frågor vidare. Självfallet följer vi också nära utvecklingen i Kalifornien.

Riksdagen har nyligen beslutat att höja förmånsvärdet för tjänstebil samt att höja skatten och införa moms på bensin. Detta i kombination med genomförda och beslutade skärpningar av avgaskraven för bensin- och diesel-

fordon bör kunna leda till att transportsektorns miljöpåverkan begränsas. Det kan självfallet bli aktuellt att skärpa avgaskraven ytterligare i framtiden.

På längre sikt krävs mer strukturellt inriktade insatser för att transportsektorns miljöproblem skall kunna bemästras. Vidare krävs utveckling av nya eller förbättrade energieffektiva motorer och drivsystem samt användning av andra drivmedel än bensin.

Det är viktigt att dessa mer långsiktiga åtgärder initieras redan nu. Av bl.a. detta skäl har regeringen nyligen genomfört överläggningar med företrädare för storstäderna. En av de frågor som kommer att bli föremål för ytterligare belysning är behovet av investeringar på kollektivtrafikområdet. Det är också viktigt att ny teknik provas i praktiken. Regeringen beslutade i december 1989 att stödja ett projekt omfattande 32 bussar i Stockholm som syftar till att i större skala demonstrera användningen av etanol i bussar. I projektet medverkar bl.a. Storstockholms Lokaltrafik och Saab-Scania AB.

Inom ramen för energiforskningsprogrammet stöds forskning och utveckling för att utveckla alternativa drivmedel, bättre motorer och drivsystem m.m. Under innevarande treåriga forskningsprogram som avslutas den 30 juni 1990 har drygt 100 milj. kr. avsatts för dessa ändamål. Ett viktigt mål för teknikutvecklingen inom transportsektorn är att det utvecklas mer energieffektiva motorer och bilar. Genom ett mer effektivt utnyttjande av energiresurserna kan miljömålen lättare uppnås. Regeringen kommer inom kort att återkomma till riksdagen om behovet av fortsatt forskning inom transportsektorn i den forskningspolitiska propositionen.

Roland Larsson behandlar också frågan om alternativ användning av jordbruksmarken i sin interpellation. Under nuvarande treårsperiod har det anslagits drygt 40 milj. kr. för utveckling av exempelvis odlad energiskog som kan komma att introduceras på jordbruksmark i större skala i framtiden. Inom ramen för det nu pågående omställningsprogrammet på jordbrukets område, vars syfte är att minska spannmålsöverskottet och stimulera alternativ markanvändning, lämnas det utöver ordinarie bidrag även en engångsersättning på 6 500 kr. per hektar till dem som deltar i försöksverksamheten med energiskogsodling i Örebro län. Regeringen beslutade i april 1989 att 50 milj. kr. av statens delansvar för överskottsarealen skulle tillföras stiftelsen Lantbruksforskning. Pengarna skall enligt beslutet användas för finansiering av försöks- och utvecklingsinsatser för alternativ användning av åkermark i syfte att minska kostnaderna för överskottsarealen. Medel från denna stiftelse används för närvarande för att finansiera ett antal energiskogsprojekt i Mellansverige.

I frågan om stöd till uppbyggnad av en etanolfabrik baserad på spannmål vill jag påpeka att statligt stöd tidigare har lämnats för en etanolfabrik i Lidköping (Skaraborgsprojektet) och för en förprojektering av en fullskalanläggning för produktion av etanol ur jordbruksprodukter. Regeringen har också prövat frågan om skattebefrielse eller likvärdigt stöd för en sådan anläggning. Regeringen fann vid sin prövning av ärendet i juni 1988 bl.a. att etanolén jämfört med bensin redan nu är kraftigt subventionerad från skattesynpunkt. Genom riksdagens beslut om bensinskatt för år 1990 har etanolens konkurrensfördel gentemot bensin ytterligare förstärkts. När det gäller frågan om skattebefrielse för etanol konstaterar jag att det strider mot våra

internationella åtaganden att endast skattebefria inhemskt producerad etanol. Detta är för övrigt en uppfattning som en majoritet i den parlamentariskt sammansatta motoralkoholkommittén ställde sig bakom i sitt slutbetänkande från år 1986.

Som Roland Larsson nämner finns det även andra alternativ, som el och vätgas, som kan bli aktuella att introducera i transportsystemet på litet längre sikt. Det sker redan nu forskning på detta område inom ramen för energiforskningsprogrammet. Regeringen kommer inom kort att återkomma till frågan om fortsatt forskning på bl.a. detta område i den forskningspolitiska propositionen.

Anf. 51 ROLAND LARSSON (c):

Herr talman! Fru statsråd! Till att börja med tackar jag så hemskt mycket för svaret.

Just nu pågår vid VTI något som kallas forskningsdagar. Där redovisades i går, vilket framgår av dagens tidningar, en delrapport som transportforskningsrådet och kommunikationsdepartementet tillsammans har tagit fram. I den säger man att det nu är klart att de miljömål för trafiken som satts upp inte kommer att nås med de åtgärder som för närvarande är tänkta. Vad jag har sagt i min interpellation bekräftas därmed, nämligen att regeringen har för låga ambitioner när det gäller att snabbt och bra få fram användbara alternativa drivmedel, att det brådskar och att det krävs för miljön naturligtvis ganska snabba åtgärder för att man skall hinna att i tid få fram alternativa drivmedel. Det är tekniskt möjligt att redan nu börja använda t.ex. etanol i större skala genom en låginblandning i bensinen med ungefär 10 %. Det krävs inga större åtgärder, eftersom motorerna är anpassade till det. Det går att klara detta utan större omställningar. Distributionsapparaten klarar det också. Etanol skulle kunna användas i stället för fossila bränslen på bussar – försök görs nu på ett antal bussar i Stockholm – i betydligt större skala framför allt i storstäderna.

Samtidigt som diskussionen pågår om alternativa drivmedel på olika håll i vårt land planerar regeringen som bekant åtgärder när det gäller jordbruksmarken som kommer att innebära att kanske 500 000–900 000 hektar jordbruksmark skall avvecklas eller ställas om för annan produktion. Här finns alltså en alldeles utomordentlig möjlighet att nu ta vara på omställningen och skapa de resurser som krävs för att få fram alternativa drivmedel. En fullskaleanläggning för produktion av etanol bör vara, sägs det, på ungefär 100 000 ton enligt vad LRF tycker i alla fall. Det betyder att ungefär 70 000 hektar åkermark skulle åtgå för att hålla en sådan anläggning med råvara. 60 000 ton räcker för att driva samtliga bussar i Stockholm på etanol, om man kör med ren etanol. 500 000 hektar skulle alltså räcka till 700 000 ton. Såvitt jag kan förstå är det ungefär 10 %, om man omräknar energivärdena, av drivmedelsförbrukning i det här landet.

Herr talman! Energiskog i all ära, men hur skulle det se ut i vårt svenska odlingslandskap om 500 000–900 000 hektar planterades in med energiskog, för att inte tala om granskogar! Här är det inte heller bara fråga om att staten med pengar skall visa att man menar allvar med att försöka hitta alternativa drivmedel. Man måste också på annat sätt uttala sitt intresse. Ett distinkt

Prot. 1989/90:49
11 januari 1990

Svar på interpellationer och frågor

och bestämt uttalande från regeringens sida att man verkligen anser att det behövs alternativa drivmedel snarast för att få bilsamhället att fungera skulle kanske leda till initiativ även utan statliga medel. Om man visar tillräckligt intresse skulle det kanske leda till att saker och ting börjar hända. Jag är ganska säker på att det finns krafter i vårt samhälle som gärna skulle vara med och agera om det bara funnes tillräckligt tydliga uttalanden om att det här är ett av de alternativa drivmedel som vi i framtiden skall satsa på. Dess värre är jag rädd för att bytet på energiministerstolen kan göra det ännu svårare framöver. Birgitta Dahl får ta detta som en komplimang.

Statsrådet säger att etanolen redan har så stora skattefördelar att man inte är beredd att gå längre. Jag tolkar svaret på det viset. Man kan inte heller, säger hon, ge särskilda skattelättnader bara för inhemskt producerad etanol. Det medger inte de internationella överenskommelserna. Då kan man fråga sig vad det är för oförmånliga överenskommelser som svenska staten har träffat i dessa sammanhang när t.o.m. EG kraftigt kan subventionera etanolproduktionen, så som man nu gör med den etanol som framställs av bl.a. det franska vinöverskottet. Det har sagts mig att etanol, som nu exporteras till cirka 20 öre lägre pris än vad vi kan producera den för här i landet, skulle kosta uppemot 20 kr. litern om man skulle betala rätt pris. Vi är alltså i Sverige på väg att avveckla jordbruket genom att ta bort exportstöd med hänvisning till EG, medan EG ger exportstöd i stor skala till sådana jordbruksprodukter som även vi kan producera.

Jag vill sluta med en fråga till statsrådet: Om det tas initiativ till t.ex. produktionsbolag för etanol eller andra biobaserade drivmedel, skulle då regeringen välkomna detta? Är man beredd att säga att alternativa biobaserade drivmedel måste fram snarast möjligt och ge detta moraliskt stöd?

Anf. 52 STINA ELIASSON (c):

Herr talman! Fru statsråd! Jag instämmer i det som Roland Larsson här har sagt om bl.a. etanol och behovet av att få fram alternativa drivmedelskällor. I svaret på Roland Larssons interpellation säger statsrådet bl.a. att bilen i många fall är en viktig förutsättning för välfärdsutvecklingen. Jag instämmer i denna uppfattning. Jag vill dock betona och påminna om att i de trakter som jag kommer ifrån är bilen dessutom alldeles nödvändig som transportmedel, eftersom kollektivtrafiken inte är så väl utbyggd och inte heller kan bli så väl utbyggd att alla människor kan använda den. Det är ekonomiskt omöjligt.

Jag lämnar det jag hade tänkt säga om etanol och går över till att tala litet kring ett annat alternativt drivmedel som jag skulle vilja lyfta fram. Det gäller användandet av gengas. Jag har upplevt att när man nämner gengas är det ofta någon som skrattar, vänder tummen neråt och säger att någonting så hemskt gammalmodigt och farligt vill vi inte ha. Då tänker alla på den gengas som vi hade under kriget och vet inte eller vill inte ta reda på att tekniken faktiskt också på detta område har gått framåt. Det gäller inte bara bilmotorerna som sådana utan också gengasaggregaten och de möjligheter som finns att använda annat än småved, som man gjorde under kriget, som drivmedel.

Jag anser – och många med mig – att det är angeläget att också gengasen

som drivmedel kommer med, inte enbart för beredskapsändamål utan som något angeläget utvecklingsbart och användbart också i fredstid, och nu. Hur ser Birgitta Dahl på gengasen som alternativt drivmedel?

Det borde också vara intressant för Sverige som biståndsland att se till att det forskas ytterligare på gengasteknikens område, eftersom många utvecklingsländer är intresserade av denna teknik. Jag vet att Sverige har haft kontakter och levererat gengasaggregat till vissa utvecklingsländer.

Det är ju bra med konkurrens också när det gäller de alternativa drivmedlen. I interpellationssvaret nämns bl.a. etanol och vätgas. Men jag vill alltså även föra in gengastekniken.

Anf. 53 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Jag vill börja med att säga till Roland Larsson att den omorganisation av regeringens arbete som nu gäller har gett mig och mina medarbetare i miljödepartementet ökade möjligheter att påverka såväl energiministern som kommunikationsministern – eller finansministern eller industriministern eller vem det än må vara som behöver påverkas i miljövänlig riktning. Det arbete som vi nu bedriver för att ta fram bättre system på transportområdet, vare sig det handlar om fordonsutveckling eller drivmedel eller den övergripande strukturen, med en satsning på kollektiva trafikmedel och tåg, är ett fullföljande av det pådrivande arbete som vi har bedrivit under flera år, där vi har etablerat samarbete med olika ministrar och departement. Jag känner mycket stort självförtroende och har mycket stora förhoppningar inför det samarbete jag skall ha med den nye industri- och energiministern i dessa frågor.

Till Stina Eliasson vill jag säga att gengas ingår i de projekt som framför allt transportforskningsberedningen men också styrelsen för teknisk utveckling och energiverket bedriver med forskningspengar från regeringen. De har självfallet möjlighet att komma med förslag om att utveckla de programmen.

Jag tycker inte att det räcker med uttalanden, även om jag tycker att de är bra. Jag tycker att det är alldeles utmärkt att regeringen har satsat pengar på forskning och utveckling, på ett konkret etanolprojekt. Skattehöjningen på bensin gör att etanolen numera klarar sig i konkurrensen med bensin. Det beskedet fick jag så sent som i går, när jag hade en överläggning med LRF, av dess ordförande Bo Dockered. LRF tycker att det är ett alldeles utmärkt beslut som riksdagen fattade på regeringens förslag – att höja skatten på bensin, så att etanolen nu faktiskt är konkurrenskraftig, och så att man inte längre behöver ett generellt skatteundantag för de stora produktionsanläggningarna för att kunna klara det här projektet. Vi hade en mycket bra diskussion, varav framgick att det redan finns etablerat samarbete med sådana viktiga aktörer som oljebolagen – bl.a. om inblandning i bensin – och med Vattenfall och Sydkraft för att få till stånd några lämpliga storskaliga projekt också inom energisystemet, och med ett antal kommuner. Jag tipsade dem om att de borde kontakta Miljöprojekt västra Skåne, som arbetar med de här frågorna. I södra och sydvästra Sverige är ju miljöförstöringen särskilt besvärlig. Därför är alternativ särskilt angelägna där, och det är där man bör pröva dem. En ytterligare fördel är att området ju ligger nära stora jord-

bruksbygder där det finns behov av att hitta goda alternativ till livsmedelsproduktion.

Det är klart att vi inte skall plantera granskog över hela den här marken. Men i de diskussioner som har förts, och som bl.a. har påverkat utformningen av Örebroprojektet, har man diskuterat att också använda skog, företrädesvis lövskog, för att kunna återskapa ett levande kulturlandskap och få vindskydd i en slättbygd som har blivit förstörd av stora monokulturer med det jordbruk som har bedrivits, framför allt under de senaste 20 åren. Rätt använd kan alltså odling av olika energigrödor och energiskog bidra till att återskapa ett mer levande landskap än vad vi nu har i många slättbygder.

Jag vill sammanfattningsvis säga, herr talman, att vi har ett mycket bra samarbete med en rad viktiga aktörer. LRF uttalade en betydande optimism vid den överläggning vi hade i går. Vi har också kommit överens om att vi skall ha ett fortsatt samarbete i de här frågorna. Jag ser med tillförsikt fram mot att vi kommer att få se en god utveckling på det här området under de närmaste åren.

Anf. 54 ROLAND LARSSON (c):

Herr talman! Om nu miljöministerns möjligheter att påverka utvecklingen har blivit t.o.m. ännu större i den här nya rollen, så är det naturligtvis desto angelägnare att vi här och nu får ett uttalande från miljöministern som verkligen går i sådan riktning att saker och ting kan börja hända på det här området. I så fall kan man se framtiden an med tillförsikt – om vi vet att miljöministern har den inställningen. Men jag tycker fortfarande, även om Birgitta Dahl här uttalar sig mycket positivt, att vi inte får något tillräckligt klart och entydigt besked om att detta verkligen är väldigt angeläget jämfört med mycket annat på det här området.

Vad jag är ute efter gäller just det som miljöministern säger här, nämligen att etanolens konkurrensmöjligheter har ökat genom framför allt miljöavgiften, som inte belastar etanolframställningen. Min förhoppning var att detta i sig, plus ett positivt uttalande från regeringens sida om att det nu verkligen är dags att på allvar satsa på detta, skulle vara tillräckligt goda signaler till LRF och andra aktörer på den här marknaden om att sätta i gång och bygga den fullskaleanläggning som vi efterfrågar, utan att man för den skull väntar på att varenda insats skall göras med statliga pengar. Jag menar att förutsättningarna finns. Om då dessutom regeringen och svenska staten är litet mera positivt inställda när det gäller jordbrukets omställningskostnader – och jämför med vinsubventionerna i Frankrike – så skulle det här kunna ske på ett vettigt sätt under en övergångsperiod genom någon form av stöd, i varje fall tills vidare. Verksamheten skall naturligtvis på sikt vara självbärande utan statliga insatser. Det är det beskedet som jag gärna skulle vilja få här.

Herr talman! Nu stannade vi vid etanolen – och vi kom in litet på gengas. Jag vill också nämna att när det gäller rapsolja, som är ett annat biobaserat drivmedel, finns det redan utvecklad teknik för att driva fordon. Dessutom kan man producera detta drivmedel småskaligt på olika sätt.

Även forskningen om vätgasen är oerhört viktig för framtiden. Men jag är medveten om att detta måste ses i ett globalt perspektiv, eftersom det är en

mycket stor sak. Jag tror emellertid personligen att vätgasen har en framtid som drivmedel.

Vad jag till sist har velat säga ytterligare i den här debatten är att vi måste räkna med att bilen är ett fortskaffningsmedel som vi skall ha kvar. Därför är det viktigare att försöka hitta miljövänligare system än att i första hand slå mot dem som måste ha sin bil för sina dagliga transporter, för att kunna klara sitt dagliga liv.

Anf. 55 STINA ELIASSON (c):

Herr talman! Jag frågade faktiskt hur Birgitta Dahl själv ser på gengasen som alternativt drivmedel. Det skulle vara intressant att veta om Birgitta Dahl anser att det är ett viktigt och ett bra alternativt drivmedel.

Det är klart att det bedrivs forskning. Jag tackar för upplysningen att både STU och transportkommissionen sysslar med detta. Vi är många som har en känsla av att det här är någonting som man håller vid liv därför att det kan vara bra att ha om det skulle bli krig eller något annat elände i landet. Men hur är det med den utveckling på detta område som är så nödvändig? Jag vet att det finns folk som har ett seriöst intresse av att själva använda gengasen som drivmedel för sina bilar och gärna skulle ställa upp och provköra.

Jag tycker alltså att det är mycket tyst omkring den här forskningen och utvecklingen, och det vore bra om vi också på det här området fick ett positivt meddelande från regeringen om att detta är någonting som man skall satsa på. Det är inte minst bra för det arbete som ingår i Sveriges u-landsarbete.

Anf. 56 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Till Stina Eliasson vill jag säga att det av de redovisningar som vi hittills har fått och som jag har hållit mig till framgår att gengas är mycket bra just för beredskapsåtgärder men att etanolen i dag går före som alternativ. Det är möjligt att vi kan komma till en annan uppfattning – det utesluter jag inte – men jag håller mig alltså till de bedömningar som hittills har gjorts i det pågående forsknings- och utvecklingsarbetet.

Jag förstår inte hur Roland Larsson kan begära mer tydliga och vägledande uttalanden än dem som jag har givit här i dag inkl. redovisningen av de överläggningar som vi har haft och kommer att fortsätta att ha med de olika viktiga aktörerna, inte minst jordbrukets egen organisation, som vi är överens med om att ha ett fortlöpande samarbete. Jag exemplifierade också med mycket viktiga konkreta insatser.

Får jag bara, herr talman, avslutningsvis säga till de två meddebattörerna, som båda är centerpartister, att jag beklagar att deras parti missade taget när det gällde att medverka till den förändring av priset på bensin som har gjort etanolen konkurrenskraftig på ett sätt som den tidigare inte har varit.

Anf. 57 ROLAND LARSSON (c):

Herr talman! Centerpartiet har inte haft någon annan uppfattning utan har stöttat förslaget om miljöavgiften på bensin. Det är framför allt den som gör skillnaden i konkurrensförmåga för etanolen.

Vid avvägningen mellan att satsa på t.ex. alternativa drivmedel och att

straffbeskatta dem som bor i glesbygd och på annat sätt är beroende av bilen i sitt dagliga liv, tycker jag att satsningen på alternativ är bra mycket intressantare. Det handlar om att långsiktigt lösa problemet, och då måste man skapa ett uthålligt system, som gör att människor kan bo och verka på det sätt som de vill i detta land.

Talmannen anmälde att Stina Eliasson anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare inlägg.

Anf. 58 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Jag måste ändå avslutningsvis göra Roland Larsson litet ledsen. Jag frågade mycket noggrant i går vid vilken prisnivå på bensin som gränsen gick för att etanolen skulle bli konkurrenskraftig, och jag fick då ett mycket klart besked att den nivå som centern är beredd att gå till inte räcker. Man måste gå så långt som till den nivå som det blir fråga om vid nästa höjning, som träder i kraft den 1 mars, annars klarar sig inte etanolen.

Överläggningen var härmed avslutad.

13 § Hänvisning av ärenden till utskott m.m.

Föredrogs och hänvisades
Motionerna
1989/90:Fö28–Fö30 till försvarsutskottet

Föredrogs och lades till handlingarna
Skrivelse
1989/90:103 (kommittéberättelsen)

14 § Meddelande om interpellationer

Meddelades att följande interpellationer framställes

den 10 januari

1989/90:111 av Pär Granstedt (c) till statsrådet Anita Gradin om Bofors vapenorder från Indien:

Frågan om mutor i samband med den indiska ordern av fälthaubitsar från Bofors är fortfarande ett olöst problem. Trots tidigare utfästelser från utrikesministern om att "vapenbyken" skulle "tvättas offentligt och ordentligt" har de utredningsarbeten som genomförts i Sverige blivit utan resultat. Lika litet har indiska ansträngningar krönts med någon framgång.

Under tiden har Bofors-affären i Indien utvecklats till en symbolfråga som dominerade korruptionsdebatten under den indiska valrörelsen och verksam samt medverkade till att det tidigare regerande kongresspartiet försattes i minoritet i parlamentet.

För Sveriges rykte i Indien och internationellt har hela affären givetvis varit mycket skadlig. Att ett viktigt svenskt företagsnamn i debatten används som synonym för korruption är givetvis förödande för synen på svenska affärsmetoder. Att det rör ett så politiskt känsligt område som vapenhandeln gör inte situationen bättre. De svenska myndigheternas hittillsvarande oförmåga att bidra till att klarlägga vad som förekommit kan ytterligare ha fördjupat misstron mot Sverige.

Den nya regeringen i Indien har igångsatt en ny utredning av fallet, och denna utredning kommer sannolikt att genomföras med större intensitet och vilja att nå resultat än de tidigare.

Det bör vara naturligt för Sverige att på allt sätt söka bidra till att en slutgiltig klarhet nås. Förutsättningarna för en mer framgångsrik svensk utredning bör också kraftigt ha förbättrats med hänsyn till den nya indiska regeringens mer genuina intresse att nå resultat. Varken hänsyn till "främmande makt" eller till "köparens rätt till sekretess" borde numera utgöra något hinder.

Med hänvisning till det anförda ber jag att få ställa följande frågor till utrikeshandelsministern:

1. Avser statsrådet att ta initiativ till någon ny svensk utredning av frågan om mutor i samband med Bofors avtal med Indien om leverans av fälthaubitsar?
2. Avser statsrådet att ta några andra initiativ för att stödja den nya indiska regeringen i dess ansträngningar att nå klarhet i frågan?

den 11 januari

1989/90:112 av *Sten Andersson* i Malmö (m) till finansministern om skattereformen och travsporten:

Den dominerande delen av travhästarna, dvs. de s.k. hobbyhästägarna anser att skattereformen innebär ett hårt slag mot svensk travsport. – Hobbyhästens saga all med nya beskattningsregler – är ett ofta använt uttryck.

Travsporten är oerhört populär i Sverige, och baserat på detta allmänhetens intresse får staten årligen in stora summor i skatt. Dessutom konsumerar de svenska hästarna, där travhästen är i dominans, jordbruksprodukter för drygt 1,2 miljarder kronor per år.

Från rent sportslig synpunkt kan svensk travsport anses vara ytterst framgångsrik, ja rent ut sagt världsledande.

Den svenska travsportens bas är de s.k. hobbyhästägarna, dvs. de som äger högst två hästar. Denna bas anser nu många riskerar att ryckas bort i och med skattereformen. Man har inte kunnat dra av förlusterna, vilka är stora, men kunnat drömma om att vinna Travderbyt, som förvisso är få förunnat. Men drömmen har funnits där.

Kommer skattereformen att innebära väsentligt försämrade villkor för de s.k. hobbyhästägarna, och om så blir fallet är statsrådet beredd att på något sätt kompensera nämnda kategori?

15 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 10 januari

1989/90:348 av *Karin Starrin* (c) till jordbruksministern om användningen av genteknik på djur och växter:

Den 17 oktober 1989 frågade jag på vilket sätt regeringen avsåg att kontrollera gentekniken på djur och växter. Jag efterlyste då en övergripande lagstiftning på området. I sitt svar utlovade jordbruksministern en utredning om framför allt forskning på området inom en månad (dvs. november 1989) som bl.a. skulle ge underlag för lagstiftning. Vi skriver nu 1990 och det finns fortfarande ingen utredning, än mindre förslag till lagstiftning. Det bemyndigande regeringen fått i växtskyddslagen är oanvänt och oanvändbart. Vi i centern är oroad över regeringens uppenbara handlingsförlamning på detta område.

Företaget Hilleleshög uppger öppet att man anser att det saknas svensk lagstiftning på området. Det gör att företaget kan satsa på utplantering av gentekniskt modifierade växter i Sverige, vilket inte skulle vara möjligt i t.ex. Danmark.

Det behövs i dag inga tillstånd för att få släppa ut gentekniskt modifierade organismer i naturen. Det finns inte heller någon anmälningsskyldighet.

Med anledning av ovanstående återkommer jag till frågan:

På vilket sätt avser regeringen att reglera användningen av genteknik på djur och växter?

1989/90:349 av *Gunnar Björk* (c) till finansministern om insiderregler för anställda i regeringskansliet:

Avser regeringen att skärpa kraven när det gäller insiderregler för anställda i regeringskansliet?

1989/90:350 av *Viola Claesson* (vpk) till kommunikationsministern om vägverket och banverket:

I budgetpropositionens bil. 8 om kommunikationerna har regeringen brutit ut anslagen på väg- resp. järnvägsområdet. Motiveringen är att regeringen skall återkomma med en proposition om "transportsektorns infrastruktur". Någon motivering till varför det behövs ett sådant regeringsförslag finns inte i budgetpropositionen. Enligt uppgift i massmedia är anledningen att regeringen har planer på att förvandla vägverket och banverket till affärsdrivande verk.

Jag vill därför fråga statsrådet:

Kommer den aviserade propositionen i februari om "vissa infrastrukturfrågor m.m." att innehålla förslag om att ombilda vägverket och banverket till affärsdrivande verk?

1989/90:351 av *Alf Wennerfors* (m) till finansministern om tioöresmyntet:

Att 10-öringen fick vara kvar som växelmynt var ett misslyckat beslut. Konsumenterna har kastat bort 10-öringarna eller samlat dem i glasburkar hemma. Av och till har listen på 10-öringarna i den julkalendern varit mycket stor.

Riksbankens kampanj "Jakten på silverskatten" för några år sedan skapade viss balans men nu saknas det återigen 10-öringar. I Roslagen har man radikalt avskaffat detta växelmynt. Man höjer resp. sänker priserna till jämna 50 öre.

Tillverkningskostnaderna är dessutom alldeles för stora. Det kostar 20–25 öre att tillverka en 10-öring.

När avser finansministern att komma med förslag om att avskaffa 10-öringen som växelmynt?

1989/90:352 av *Knut Wachtmeister* (m) till finansministern om fyllnadsbetalningen av preliminärskatt:

Möjligheterna att senast den 18 januari beräkna 1989 års inkomster för att kunna göra fyllnadsinbetalning av preliminär skatt har visat sig förenat med stora svårigheter. Företagare hinner inte få fram sina bokslut, löneuppgifter från arbetsgivarna kommer först i slutet av januari och nu senast har bankerna förklarat sig inte medhinna att före den 18 januari lämna sina kunder erforderliga uppgifter för 1989.

Avser finansministern med anledning härav föreslå en senareläggning av sista inbetalningsdag?

16 § Kammaren åtskildes kl. 15.35.

In fidem

TOM T:SON THYBLAD

/Gunborg Apelgren

Innehållsförteckning

Torsdagen den 11 januari

1 § Anmälan om kompletteringsval till fullmäktige i riksbanken och till styrelsen för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond	1
2 § Svar på interpellation 1989/90:81 om åtgärder mot missbruk av offentliga uppgifter Justitieminister Laila Freivalds Anders Svärd (c)	1
3 § Svar på interpellation 1989/90:84 om rekryteringen till domarbanan Justitieminister Laila Freivalds Ulla Orring (fp)	5
4 § Meddelande om svar på interpellationerna 1989/90:75, 77 och 98 Justitieminister Laila Freivalds	9
5 § Svar på interpellation 1989/90:94 om skolans syn på samlevnadsfrågor Statsrådet Göran Persson	9
6 § Svar på interpellation 1989/90:49 om det kommunala inflytandet över skogsavverkningar inom den egna kommunen Jordbruksminister Mats Hellström Pär Granstedt (c)	10
7 § Svar på interpellation 1989/90:51 om flyktingars möjlighet till arbete Statsrådet Maj-Lis Lööw Ragnhild Pohanka (mp) Sigge Godin (fp) Gullan Lindblad (m)	14
8 § Svar på interpellation 1989/90:78 och fråga 1989/90:237 om de kinesiska studenterna i Sverige Statsrådet Maj-Lis Lööw Maria Leissner (fp) Sigrid Bolkéus (s)	26
9 § Svar på interpellation 1989/90:85 om regnskogen på Borneo . . . Miljö- och energiminister Birgitta Dahl Viola Claesson (vpk)	30
10 § Svar på interpellation 1989/90:99 om de framtida elkostnaderna Miljö- och energiminister Birgitta Dahl Ivar Franzén (c)	36
11 § Svar på interpellation 1989/90:101 om produktionen av klorblekt massa Miljö- och energiminister Birgitta Dahl Hans Leghammar (mp)	41
12 § Svar på interpellation 1989/90:95 om alternativa drivmedel för bilar	45

13 § Hänvisning av ärenden till utskott m.m.	52
14 § Meddelande om interpellationer	
1989/90:111 av Pär Granstedt (c) om Bofors vapenorder från Indien	52
1989/90:112 av Sten Andersson i Malmö (m) om skattereform- men och travsporten	53
15 § Meddelande om frågor	
1989/90:348 av Karin Starrin (c) om användningen av gentek- nik på djur och växter	54
1989/90:349 av Gunnar Björk (c) om insiderregler för an- ställda i regeringskansliet.	54
1989/90:350 av Viola Claesson (vpk) om vägverket och ban- verket	54
1989/90:351 av Alf Wennerfors (m) om tioöresmyntet	55
1989/90:352 av Knut Wachtmeister (m) om fyllnadsbetal- ningen av preliminärskatt	55

